

Specijalni izvještaj

o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini

Banja Luka, juli 2021. godine

SPECIJALNI IZVJEŠTAJ O GOVORU MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Banja Luka, juli 2021. godine

Izdavač

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine

78 000 Banja Luka/ Akademika Jovana Surutke 13

e-mail: bl.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

www.ombudsmen.gov.ba

Koordinatori izrade Izvještaja:

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine:

prof. dr. Ljubinko Mitrović

dr. Jasminka Džumhur

Nives Jukić, dipl. iur.

Radna grupa za izradu Izvještaja:

dr. Predrag Raosavljević, pomoćnik Ombudsmena

mr. sc. Hajrija Adžamija, stručna savjetnica

Vanja Burić, stručna savjetnica

Tehnički uredio:

Dragan Perić, šef Odjela za informacione tehnologije

SADRŽAJ

UVOD	5
I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE GOVORA MRŽNJE	7
1. MEĐUNARODNI DOKUMENTI	8
2. REGIONALNI DOKUMENTI	12
3. DOKUMENTI EVROPSKE UNIJE	17
II DOMAĆI PRAVNI OKVIR I INSTITUCIJE	20
III ŽALBE ZAPRIMLJENE U INSTITUCIJI OMBUDSMENA KOJE SE ODNOSU NA GOVOR MRŽNJE	36
IV NALAZ I MIŠLJENJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE	44

UVOD

Govor mržnje je usmeni ili pisani govor koji se svodi na javno izazivanje ili prouzrokovanje mržnje prema određenoj grupi ili pojedinoj osobi zbog nekog njenog određenja u svrhu stvaranja netrpeljivosti, razdora, diskriminacije i nasilja i/ili raspaljivanje već postojeće mržnje, s tim što se ona kroz javni govor mržnje razvija, jača i produbljuje. Govor mržnje je globalni problem, sve zemlje, uključujući i evropske, poduzimaju aktivnosti u sprečavanju govora mržnje, što se odnosi i na Bosnu i Hercegovinu.

Govor mržnje, tačnije, zagovaranje mržnje na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, na neki način zauzima posebno mjesto u svakodnevnicu građana Bosne i Hercegovine, jer to pokazuju podaci iz predmeta registrovanih u Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH i u drugim organima nadležnim za postupanja po prijavama te vrste.

Sloboda izražavanja je svaki oblik iznošenja vlastitih stavova i razmišljanja pojedinca bez straha da će ga neko u tome pokušati spriječiti ili zbog toga kazniti. Generalno govoreći, sloboda izražavanja, kao korelativ govoru mržnje, proteže se i na nepopularne ideje i izjave koje mogu šokirati, uvrijediti ili uznemiriti druga lica. Brojne međunarodne konvencije, međutim, ne samo da dozvoljavaju državama da zabrane govor mržnje, nego to izričito zahtijevaju. Urođeno dostojanstvo i jednakost svakog pojedinca je fundamentalni aksiom međunarodnog sistema zaštite ljudskih prava. Stoga ne čudi da međunarodno pravo osuđuje izjave kojima se negira jednakost ljudskih bića. Sloboda izražavanja, dakle, nije apsolutna i ukoliko podstiče na diskriminaciju ili nasilje, prerasta u govor mržnje.

Bosna i Hercegovina je, u skladu s ovakvim međunarodnim okvirom, usvojila niz propisa kojima reguliše govor mržnje, te uspostavila institucije koje imaju zadatak da se bore protiv ove pojave. U praksi, međutim, prema pokazateljima nadležnih institucija, provođenje efikasnih mjera na suzbijanju govora mržnje otežava činjenica da je u većini slučajeva odgovorna strana privatno pravno lice, da je govor mržnje prisutan na internetu, koji je, kao virtuelni prostor, u velikoj mjeri neregulisan i da putem društvenih mreža dolazi do multipliciranja govora mržnje gdje se promocija ličnih stavova odvija pod velom anonimnosti. U pogledu sudskog procesuiranja govora mržnje, statistike pokazuju da postoji vrlo mali broj prijava koje se odnose na krivična djela izazivanja rasne, narodnosne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, i ta situacija je prisutna na području cijele Bosne i Hercegovine.

Upravo iz pobrojanih razloga, a na inicijativu kancelarije Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su dana 22.06.2020. godine donijeli odluku o izradi Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini. Iako je u Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH registrovan mali broj predmeta govora mržnje, u prosjeku dva ili tri godišnje, a i ti predmeti su mahom otvoreni po službenoj dužnosti, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su pošli od pretpostavke da se veliki broj slučajeva govora mržnje ne prijavljuje, ali da on ima štetne posljedice po ostvarivanje niza prava, kao što su pravo na život i bezbjednost, vjerska prava i pravo na slobodu izražavanja, zapošljavanje i prava iz radnog odnosa, političku

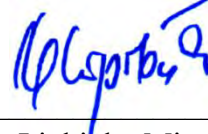
participaciju i učešće u javnom životu, pristup dobrima i uslugama, kao i ostvarivanje bilo kojeg drugog prava po načelu ravnopravnosti, odnosno bez diskriminacije.

Pored činjenice da su uspostavljeni regulatorni organi i odgovarajući zakonski okvir kako bi se prevenirao i suzbio govor mržnje, potrebno je da se postojeći mehanizmi u većoj mjeri koriste ali i da mediji i ličnosti iz javnog života budu svjesni svoje odgovornosti i utjecaja koji imaju na javnost. Potpuno zakonsko regulisanje ovog domena moglo bi dovesti i do suprotnog efekta, odnosno pretjerane regulacije, što bi značilo ugrožavanje slobode izražavanja. Potrebno je, dakle, uspostavljanje ravnoteže između ograničavanja mogućnosti za nastanak govora mržnje i čuvanja slobode izražavanja.

Korištenjem metode analize međunarodnog i domaćeg pravnog okvira, podzakonskih akata, kao i višegodišnjeg iskustva zaposlenih u Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH, ukazano je na korake koje je neophodno poduzeti od strane nadležnih organa, udruženja ali i pojedinaca na javnim funkcijama, identifikovani su propusti ili manjkavosti u postupku provođenja prihvaćenih međunarodnih standarda i date konkretne preporuke i smjernice djelovanja svih nadležnih aktera u ostvarivanju bezbjedne i tolerantne sredine za život, oslobođene od straha za život, imovinu ili bezbjednost građana.

Imajući u vidu društvenu opasnost i značaj koji međunarodne i evropske institucije pridaju ovoj materiji, a posebno potencijal koji govor mržnje može ispoljiti na uzrokovanje nestabilnosti u Bosni i Hercegovini, neophodno je poduzeti odlučujuće korake u podizanju svijesti o ovom fenomenu, kao i u uspostavljanju efikasnih mehanizama na prevenciji, zaštiti i sankcionisanju govora mržnje.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine

prof. dr. Ljubinko Mitrović

dr. Jasminka Džumhur

Nives Jukić

I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR ZA SUZBIJANJE GOVORA MRŽNJE

Sloboda izražavanja je osnovno ljudsko pravo garantovano Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (član 19), Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 10) i priznato je kroz sve ključne međunarodne i regionalne dokumente za zaštitu ljudskih prava. Međutim, iako je sloboda izražavanja jedno od najvažnijih demokratskih prava, ona nije apsolutno pravo, a svako ograničavanje slobode izražavanja mora biti izuzetak i imati vrlo jasne i opravdane razloge. Sprečavanje govora mržnje i stigmatizacije pojedinih društvenih grupa, i to najčešće ranjivih i manjinskih grupa društva, jedan je od rijetkih opravdanih razloga za ograničavanje slobode izražavanja.

Po pojmom govora mržnje podrazumijeva se govor kojim se poziva na nasilje i mržnju prema pojedincu ili određenim društvenim grupama zbog njihovih karakteristika poput rase, etničkog porijekla, spolne orijentacije, vjere i dr., govor koji je u suprotnosti s principima demokratskog društva kao što su principi ravnopravnosti, jednakosti i nediskriminacije, kojim se krše prava drugih i koji je kao takav nespojiv sa slobodom govora, odnosno slobodom misli i izražavanja.

Svako pozivanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje, u skladu s članom 20. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima treba biti zabranjeno zakonom. Zabrana govora mržnje je potpuno kompatibilna sa slobodom izražavanja iz člana 19. ovog Pakta, ali ostvarivanje slobode izražavanja povlači za sobom odgovornost.

Član 4. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije od država potpisnica, između ostalog, zahtijeva da „*utvrde kao krivično djelo svako širenje ideja zasnovanih na superiority ili rasnoj mržnji kao i svako podsticanje na rasnu diskriminaciju*”, te nalaže zabranu rasističkog govora, čak i kad on ne predstavlja podstrekavanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

Od dokumenata Vijeća Evrope bitno je istaknuti Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama za koju Ustav Bosne i Hercegovine propisuje „direktnu primjenu” (član II/2. Ustava BiH), a u kojoj je polazna osnova za razmatranje problema govora mržnje član 10. koji garantuje slobodu izražavanja. Iako u članu 10. Evropske konvencije nije direktno određena zabrana govora mržnje, odnosno obaveza država članica da istu zabrane, iz prakse Evropskog suda je proistekao takav stav. Naime, Evropski sud je kroz praksu zauzeo stav kojim se isključuje iz zaštite člana 10. svako izražavanje koje predstavlja govor mržnje i negiranje vrijednosti iz Evropske konvencije, a što je zasnovano na članu 17. Evropske konvencije koji zabranjuje zloupotrebu garantovanih prava.¹ Nadalje, na osnovu odredbe stava (2) člana 10. EKLJP može se ograničiti sloboda izražavanja s ciljem ograničavanja govora koji zapravo predstavlja govor mržnje, ali Evropski sud je kroz praksu u takvim slučajevima utvrđivao postojanje četiri elementa: miješanje u slobodu izražavanja, zakonitost nametnutog ograničenja, postojanje legitimnog cilja za ograničenje i da li je ograničenje bilo „neophodno u demokratskom društvu“ kako bi se taj cilj postigao.²

¹ *Lawles protiv Irske, presuda 01. 07. 1961, apl. br. 332/57, tač. 7;*

² *Sürek protiv Turske (No. 1) (1999), Erbakan v. Turkey, 59405/00, 6. July 2006, § 56;*

1. MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR)³

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima stupio je na snagu 23. marta 1976. godine, a Bosna i Hercegovina je pristupila 1993. godine.

Član 20.

1. Svaka ratna propaganda treba biti zabranjena zakonom.
2. Svako pozivanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje treba biti zabranjeno zakonom.

Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije (CERD)⁴

Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije stupila je na snagu 4. januara 1969. godine, a Bosna i Hercegovina je pristupila 1993. godine.

Član 4.

Države ugovornice osuđuju svaku propagandu i sve organizacije koje su vođene idejama ili teorijama zasnovanim na superiornosti neke rase ili grupe lica određene boje ili određenog etničkog porijekla ili koje žele da opravdaju ili podrže ma koji oblik rasne mržnje ili diskriminacije; one se obavezuju da bez odlaganja usvoje pozitivne mjere koje imaju za cilj da ukinu svako podsticanje na takvu diskriminaciju, ili na svako djelo diskriminacije, i u tom cilju, vodeći računa o načelima navedenim u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima i o pravima koja su izričito navedena u članu 5. ove Konvencije, one se naročito obavezuju:

- (a) da utvrde kao krivi no djelo svako irenje ideja zasnovanih na superiornosti ili rasnoj mr nji, svako podsticanje na rasnu diskriminaciju, kao i sva djela nasilja, ili izazivanje na takva nasilja, uperena protiv svih rasa ili svake grupe lica druge boje ili drugog etničkog porijekla, kao i pružanje pomoći rasističkim aktivnostima, podrazumijevajući tu i njihovo finansiranje;
- (b) da proglase za nezakonite i da zabrane organizacije i aktivnosti organizovane propagande i svaku drugu vrstu propagandne aktivnosti koje podstiču na rasnu diskriminaciju i koje je pomažu, kao i da proglase da je učešće u ovim organizacijama ili u njihovim aktivnostima zakonom kažnjivo djelo;
- (c) da ne dozvole javnim vlastima niti javnim nacionalnim ili lokalnim ustanovama da podstiču na rasnu diskriminaciju ili da je pomažu.

Član 5.

U skladu s osnovnim obavezama navedenim u članu 2. ove Konvencije, države ugovornice se obavezuju da zabrane i da ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da garantuju

---

³ Ujedinjene nacije (1966), dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>, čl. 20 https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2013031901595385cro.pdf

⁴ Ujedinjene nacije (1965), dostupno na: <https://ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> <http://www.unhcr.rs/media/Medjunarodna%20konvencija%20o%20ukidanju%20svih%20oblika%20rasne%20diskrimi.pdf>

pravo svakome na jednakost pred zakonom bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko porijeklo, naročito u pogledu uživanja sljedećih prava:

(a) prava na jednak postupak pred sudovima i svakim drugim sudskim organom;

(b) prava na bezbjednost lica i zaštitu države od nasilja i zlostavljanja bilo od strane vladinih službenika, bilo od svakog lica, grupe ili ustanove.

Član 6.

Države ugovornice obezbijediće svakom licu pod svojom jurisdikcijom stvarnu zaštitu i pravo na žalbu pred nacionalnim sudovima i ostalim nadležnim državnim organima protiv svih djela rasne diskriminacije koja bi, suprotno ovoj Konvenciji, povrijedila njegova ljudska prava i osnovne slobode, kao i pravo da od ovih sudova traži zadovoljenje ili pravednu i odgovarajuću naknadu za svaku štetu koju bi mogla da mu nanese takva diskriminacija.

Član 7.

Države ugovornice obavezuju se da preduzmu hitne i efikasne mjere, naročito u oblasti nastave, vaspitanja, kulture i informacija radi borbe protiv predrasuda koje vode rasnoj diskriminaciji i u svrhu potpomaganja razumijevanja, tolerancije i prijateljstva među narodima, rasnim ili etničkim grupama, kao i unapređenja ciljeva i načela Povelje Ujedinjenih nacija, Opšte deklaracije o ljudskim pravima, Deklaracije Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i ove Konvencije.

Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba⁵

Ovaj dokument predstavlja kompilaciju informacija sadržanih u izvještajima ugovornih organa i posebnih procedura, uključujući preporuke prikupljene tokom dva ciklusa univerzalnog periodičnog pregleda za Bosnu i Hercegovinu. Dokument uključuje cijeli tekst preporuka klasifikovanih na osnovu prekršenih prava i grupa pogođenih kršenjem ljudskih prava. Pored toga, ovaj dokument, također, sadrži kompilaciju tekstova iz različitih izvještaja o ljudskim pravima i analiza nakon klasifikacije preporuka, pripremljenih s ciljem pružanja općeg pregleda provedbe preporuka. U nastavku su izdvojene preporuke koje se odnose na govor mržnje.

“3.6. Govor mržnje i zločini iz mržnje

Odbor preporučuje da država članica nastavlja voditi borbu protiv međuetničkih predrasuda tako što će, između ostalog, primjenjivati postojeće krivičnopravne odredbe o govoru mržnje i zločinima iz mržnje, nastaviti da jača i promovira putem kampanja za podizanje svijesti, te drugih konkretnih koraka, nacionalno jedinstvo, toleranciju i miran suživot članova raznih nacionalnosti i religijskih grupa, te jačanjem nadležnosti za praćenje Regulatorne agencije za komunikacije u vezi s djelima javnog poticanja na etničku i religijsku mržnju. (Odbor za eliminaciju rasne diskriminacije (CERD) 2010., 10)

---

⁵ Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba, Sarajevo, juli 2016. godine, str. 76 i 77, dostupno na: https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2019-11/Komp_preporuka_UN_ljudska_prava_u_BiH_0.pdf, posjećeno 23.11.2020. godine;

Stroga primjena krivičnih odredbi na govor mržnje i zločine iz mržnje i provedba kampanja za podizanje svijesti u cilju promocije tolerancije. (Češka Republika); (Univerzalni periodični pregled (UPR) 2010., 33)

Država članica treba pojačati svoje napore na borbi protiv govora mržnje i rasističkih napada, posebno protiv Roma, tako što će, između ostalog, provoditi kampanje za podizanje svijesti usmjerene na promoviranje poštivanja ljudskih prava i tolerancije raznolikosti. Država članica također treba pojačati svoje napore na osiguravanju da se vode detaljne istrage i procesuiraju navodni počinioci rasističkih napada, te da, ukoliko budu osuđeni, budu kažnjeni na odgovarajući način, te da se žrtvama pruži adekvatna kompenzacija. Država članica nadalje treba usvojiti zakon kojim se zabranjuje osnivanje udruženja koja se zasnivaju na promociji i širenju, između ostalog, govora mržnje i rasističke propagande. (Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (CCPR) 2012., 20)

Odbor poziva državu članicu da intenzivira svoje napore, uključujući usvajanje na državnom nivou nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Federacije Bosne i Hercegovine, čime bi se proširila definicija zločina iz mržnje, kako bi se osigurao održiv povratak izbjeglica i raseljenih lica u njihove zajednice porijekla tako što će im se obezbijediti jednako uživanje prava iz Pakta, posebno u oblasti socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja i upošljavanja. (Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) 2013., 12)

Borba protiv govora mržnje i zločina iz mržnje, uključujući u političkoj sferi; prikupljanje i procjena podataka o govoru mržnje i zločinu iz mržnje i promocija međuetničke i međureligijske tolerancije, a posebno u obrazovnom sistemu. (Republika Češka); (Univerzalni periodični pregled (UPR) 2014., 107. 42)

Udvostručavanje svojih napora na borbi protiv javnog manifestiranja govora mržnje i netolerancije. (Indonezija); (Univerzalni periodični pregled (UPR) 2014., 107. 43)

Pooštravanje zakonodavstva za borbu protiv mržnje i diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti, kulture, religije ili nacionalnosti, posebno kada se radi o političkim izjavama ili javnim zvaničnicima. (Meksiko); (Univerzalni periodični pregled (UPR) 2014., 107. 44)

Istrage i procesuiranje incidenata govora mržnje. (Sijera Leone); (Univerzalni periodični pregled (UPR) 2014., 107. 45)

Odbor preporučuje da država članica osigura da se provode postojeće krivične odredbe o govoru mržnje i zločinima mržnje na odgovarajući način i u skladu s općom preporukom Odbora br. 35 u vezi s borbom protiv rasističkog govora mržnje i da nastavi provoditi kampanje za podizanje svijesti na svim nivoima u cilju promocije nacionalnog jedinstva, razumijevanja i tolerancije i mirnog

suživota članova različitih nacionalnosti i religijskih grupa. (Odbor za eliminaciju rasne diskriminacije (CERD) 2015., 12)”⁶

Univerzalni periodični pregled (UPR) o stanju ljudskih prava iz novembra 2019. godine - preporuke⁷

Univerzalni periodični pregled (UPR) je mehanizam Vijeća za ljudska prava UN-a čiji je cilj unapređenje ljudskih prava u svim državama članicama UN-a, koji funkcionira tako da Radna grupa Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija prikuplja relevantne informacije od država članica, UN-ovog Ureda Visokog komesara za ljudska prava, te informacije drugih relevantnih subjekata kao što su organizacije civilnog društva.

Radna grupa Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija za Univerzalni periodični pregled (UPR) o stanju ljudskih prava je 15. novembra 2019. godine usvojila izvještaj za Bosnu i Hercegovinu koji sadrži 207 preporuka upućenih Bosni i Hercegovini u različitim oblastima ljudskih prava s ciljem unapređenja postojećeg stanja, koje Bosna i Hercegovina ima obavezu razmotriti i pravovremeno dati odgovore, ali najkasnije do četrdeset i treće sjednice Vijeća za ljudska prava. U nastavku su izdvojene preporuke iz UPR-a koje se odnose na govor mržnje:

120.3 Udvostručiti napore u borbi protiv govora mržnje, u skladu s članovima 12. i 20. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (Honduras);

120.21 Omogućiti obuku službenika za provođenje zakona i službenika u pravosuđu o borbi protiv diskriminacije, govora mržnje i djela nasilja zasnovanog na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu žrtava (Danska);

120.24 Nastaviti s naporima na intenziviranju programa edukacije u skladu sa standardima iz oblasti ljudskih prava (Jordan);

120.25 Unapređivati širenje kulture ljudskih prava i integrisati je u nastavni plan i program u školama (Jordan);

120.27 Nastaviti jačanje kapaciteta vladinih službenika u oblasti ljudskih prava (Jordan);

120.28 Izraditi Akcioni plan za ljudska prava za jačanje promocije i zaštite ljudskih prava u zemlji (Maldivi);

120.41 Udvostručiti napore u borbi protiv govora mržnje, kao i fizičkih i verbalnih napada i zaštite ranjivog dijela društva, posebno pripadnika etničkih grupa i vjerskih manjina (Bangladeš);

120.52 Unapređivati međusobnu solidarnost u atmosferi mirnog i građanskog suživota, uzimajući u obzir multietnički i multireligijski sastav zemlje (Sveta stolica);

120.57 Nastaviti s naporima u borbi protiv vjerske zatucanosti, govora mržnje i svih vrsta diskriminacije (Katar);

---

⁶ *Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba, Sarajevo, juli 2016. godine, str. 76 i 77, dostupno na:*

https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2019-11/Komp_preporuka_UN_ljudska_prava_u_BiH_0.pdf (preuzeto 23.11.2020. godine);

⁷ *Nacrt izvještaja Radne grupe o univerzalnom periodičnom pregledu - Bosna i Hercegovina, Vijeće za ljudska prava - Radna grupa za Univerzalni periodični pregled, Trideset četvrto zasjedanje, Ženeva, 4 - 15. novembar 2019. godine, str. 9-20, dostupno na:*

<http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/Zakljucna%20zapazanja%20na%20Treci%20ciklus%20UPR-a.pdf>

120.59 Udvostručiti napore u borbi protiv govora mržnje, propagande i opravdavanja rasne ili vjerske superiornosti (Urugvaj);

120.60 Boriti se protiv etničkih podjela, uključujući i osude političke retorike koja ih naglašava (Kanada);

120.61 Ojačati napore na borbi protiv govora mržnje u medijima i nastaviti napredovanje u usklađivanju zakonskog okvira za zabranu bilo kojeg oblika diskriminacije, uključujući nacionalnost i boju kože (Meksiko);

120.62 Pojačati mjere za sprečavanje govora mržnje i podsticanja na rasnu, etničku i vjersku mržnju (Mijanmar);

120.63 Nastaviti s naporima u borbi protiv diskriminacije i govora mržnje (Tunis);

120.64 Provesti programe i aktivnosti za zaustavljanje govora mržnje na svim nivoima, kako bi se ubrzala integracija povratnika i kako bi se unaprijedio mirni suživot (Turska);

120.106 Preduzeti sve potrebne mjere za podsticanje interkulturalnog dijaloga, tolerancije i razumijevanja među različitim zajednicama, uključujući omogućavanje pozitivnog okruženja za pomirenje, radi zaštite i uključivanja svih ranjivih grupa (Italija).

2. REGIONALNI DOKUMENTI

Evropska konvencija o ljudskim pravima - Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda⁸

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine. Bosna i Hercegovina ratifikovala je Konvenciju 12.7.2002. godine, a Ustav BiH (čl. 2) proglašava je direktno primjenjivom u Bosni i Hercegovini.

Član 10. Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

2. Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprečavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprečavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Član 17. Zabrana zloupotrebe prava

Ništa u ovoj Konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, skupine ili osoba da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kojeg od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom.

---

⁸ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf

Član 18. Granice korištenja ograničenja prava

Ograničenja za navedena prava i slobode, dozvoljena prema ovoj Konvenciji, neće se primjenjivati u bilo koje druge svrhe osim onih za koje su predviđena.

Dodatni protokol uz Konvenciju o cyber kriminalu koji se odnosi na kriminalizaciju djela rasističke i ksenofobne prirode koja su počinjena pomoću kompjuterskih sistema, Vijeće Evrope, 2003. (ETS NO.189)⁹

Dodatni protokol uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu o kriminalizaciji akta rasizma i ksenofobije počinjenih putem kompjuterskih sistema stupio je na snagu 01.03.2006. godine, a Bosna i Hercegovina je Protokol ratifikovala 19.05.2006. godine. Svrha ovog Protokola jeste dopuniti, između stranaka Protokola, odredbe Konvencije o kibernetičkom kriminalu, otvorene za potpisivanje u Budimpešti 23. novembra 2001. godine s obzirom na inkriminisanje djela rasne i ksenofobne prirode počinjenih pomoću kompjuterskih sistema.

Član 2. - Definicije

U svrhu ovog Protokola:

1. »rasni i ksenofobni materijal« označava svaki pisani materijal, svaku sliku ili bilo kakav drugi prikaz ideja ili teorija koje zagovaraju, promiču ili potiču mržnju, diskriminaciju ili nasilje bilo prema pojedincu ili skupini pojedinaca, a temelje se na rasi, boji kože, podrijetlu ili nacionalnom ili etničkom podrijetlu te vjeri, ako se ona koristi kao povod za bilo koje od spomenutoga.

2. Riječi i izrazi korišteni u ovome Protokolu tumače se na isti način na koji su protumačeni u Konvenciji.

Poglavlje II - Mjere koje se poduzimaju na nacionalnoj razini

Član 3. - Širenje rasnog i ksenofobnog materijala pomoću računalnih sustava

1. Svaka stranka će usvojiti zakonodavne i druge potrebne mjere kako bi se, u skladu s njezinim domaćim pravom, utvrdilo kao kazneno djelo, ako je počinjeno namjerno i neovlašteno, sljedeće ponašanje: distribuiranje ili omogućavanje dostupnim javnosti na neki drugi način, rasnog i ksenofobnog materijala, pomoću računalnoga sustava.

2. Stranka može pridržati pravo da ne zahtijeva kaznenu odgovornost za ponašanje utvrđeno odredbama stavka 1. ovoga članka ako materijal iz članka 2. stavka 1. zagovara, promiče ili potiče diskriminaciju koja nije povezana s mržnjom ili nasiljem, ukoliko postoje drugi djelotvorni pravni lijekovi.

3. Ničime ne utječući na odredbe stavka 2. ovoga članka, stranka može pridržati pravo da ne primjenjuje odredbe stavka 1. u onim slučajevima diskriminacije u kojima, zbog načela o slobodi izražavanja utvrđenih u njezinu domaćem pravu, ne može omogućiti korištenje djelotvornih pravnih lijekova iz stavka 2.

---

⁹ <https://rm.coe.int/168008160f>; BiH je ratifikovala ovaj Dodatni protokol 19. 05. 2006, nakon čega je stupio na snagu 01. 09. 2006, izvor: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/189/signatures?p_auth=GmBz1G0y
Izvor za prevod teksta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2008_06_4_66.html

Član 4. - Prijetnja motivirana rasizmom i ksenofobijom

Svaka stranka usvaja sve potrebne zakonodavne i druge mjere kako bi se, u skladu s njezinim domaćim pravom, utvrdilo kao kazneno djelo, ako je počinjeno namjerno i neopravdano, sljedeće ponašanje: prijetnje, putem računalnoga sustava, počinjenjem teškog kaznenog djela prema odredbama njezina domaćega prava, (i) osobama zbog njihove pripadnosti nekoj skupini koja se razlikuje prema rasi, boji kože, podrijetlu, nacionalnom ili etničkom podrijetlu te vjeri, ako se ona koristi kao povod za bilo koje od spomenutoga, ili (ii) skupini osoba koja se razlikuje prema bilo kojemu od spomenutih obilježja.

Član 5. - Uvreda motivirana rasizmom ili ksenofobijom

1. Svaka stranka će usvojiti sve potrebne zakonodavne i druge mjere kako bi se, u skladu s njezinim domaćim pravom, utvrdilo kao kazneno djelo, ako je počinjeno namjerno i neopravdano, sljedeće ponašanje: javno vrijeđanje, pomoću računalnoga sustava (i) osoba zbog njihove pripadnosti nekoj skupini koja se razlikuje prema rasi, boji kože, podrijetlu, nacionalnom ili etničkom podrijetlu te vjeri, ako se ona koristi kao povod za bilo koje od spomenutoga, ili (ii) skupine osoba koja se razlikuje prema bilo kojemu od spomenutih obilježja.

2. Stranka može:

- a) zahtijevati da kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka mora za posljedicu imati da osoba ili skupina osoba iz stavka 1. bude izložena mržnji, preziru ili poruzi, ili*
- b) pridržati pravo da ne primjenjuje, u cjelini ili samo neki njegov dio, stavak 1. ovoga članka.*

Član 6. - Poricanje, bitno umanjivanje, odobravanje ili opravdavanje genocida ili protovnosti

1. Svaka stranka će usvojiti sve potrebne zakonodavne i druge mjere kako bi se, u skladu s njezinim domaćim pravom, utvrdilo kao kazneno djelo, ako je počinjeno namjerno i neopravdano, sljedeće ponašanje: distribuiranje ili omogućavanje dostupnim putem računalnog sustava javnosti na neki drugi način, materijala kojim se poriče, bitno umanjuju, odobravaju ili opravdavaju djela genocida ili zločina protiv čovječnosti, onako kako su ona utvrđenja u međunarodnome pravu i priznata kao takva u konačnim i obvezujućim odlukama Međunarodnoga vojnog suda, osnovanoga Londonskim sporazumom od 8. travnja 1945., ili bilo kojega međunarodnog suda osnovanoga odgovarajućim međunarodnim instrumentima i čiju nadležnost priznaje ta stranka.

2. Stranka može:

- a) predvidjeti da poricanje ili bitno umanjivanje iz stavka 1. ovoga članka mora biti počinjeno u namjeri da potakne mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema nekom pojedincu ili skupini pojedinaca na temelju rase, boje kože, podrijetla, nacionalnog ili etničkog podrijetla te vjere, ako se ona koristi kao povod za bilo koje od spomenutoga, ili može*
- b) pridržati pravo da ne primjenjuje, u cjelini ili samo jedan dio, stavak 1. ovoga članka.*

Član 7. - Pomaganje i poticanje

Svaka stranka će usvojiti potrebne zakonodavne i druge mjere kako bi se, u skladu s njezinim domaćim pravom, utvrdilo kao kazneno djelo, ako je počinjeno namjerno i neopravdano, pomaganje počinjenja bilo kojega od kaznenih djela utvrđenoga ovim Protokolom i poticanje s namjerom da takvo kazneno djelo bude počinjeno.

Poglavlje IV - Završne odredbe

Član 9. - Pristanak da bude vezana protokolom

1. Ovaj Protokol će biti otvoren za potpisivanje država koje su potpisale Konvenciju, a koje svoj pristanak da budu njome vezane mogu izraziti:

- a) potpisivanjem, bez rezerve ratifikacije, prihvata ili odobrenja, ili
- b) potpisivanjem koje podliježe ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, nakon kojega slijedi ratifikacija, prihvata ili odobrenje.

2. Država ne može potpisati ovaj Protokol bez rezerve ratifikacije, prihvata ili odobrenja ili položiti svoju ispravu o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju osim ukoliko nije već položila ili ukoliko istodobno ne položi ispravu o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenje Konvencije.

3. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Evrope.

Član 10. - Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupa na snagu prvoga dana u mjesecu nakon isteka razdoblja od tri mjeseca od dana u kojemu je pet država izrazilo pristanak da budu vezane ovim Protokolom, u skladu s odredbama članka 9.

2. U odnosu na svaku državu potpisnicu koja naknadno izrazi pristanak da bude vezana ovim Protokolom, isti stupa na snagu prvoga dana u mjesecu nakon isteka razdoblja od tri mjeseca od dana njegova potpisivanja bez rezerve ratifikacije, prihvata ili odobrenja ili polaganja njezine isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

Preporuke Vijeća Evrope

Vijeće Evrope osim usvajanja konvencija izdaje i preporuke koje nisu pravno obavezujuće, ali putem kojih Komitet ministara može *de facto* propisati smjernice kojima oblikuje zakone i politike država članica, a kako bi se praksa zemalja ujednačila u što većoj mjeri.

Jedna od najrelevantnijih preporuka po pitanju borbe protiv govora mržnje je **Preporuka 97(20)**, usvojena 1997. godine¹⁰, kojom se definiše govor mržnje i naglašava da takvi oblici izražavanja prouzrokuju veće i štetnije posljedice kada se manifestuju putem medija. Pojam govor mržnje, prema ovoj preporuci, obuhvata „sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promiču ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje utemeljene na netoleranciji, uključujući: netoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminaciju i mržnju prema manjinama, migrantima i ljudima migrantskog porijekla.“

Osim toga u ovoj preporuci se navodi da se u tekstu domaćih zakona i u praksi o govoru mržnje treba napraviti jasna razlika između odgovornosti autora izjave koja predstavlja govor mržnje i odgovornosti medija zbog objavljivanja takve izjave kao dijela njihove misije da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa.¹¹

---

¹⁰ Preporuka br. R (97) 20. Izvor: internetska stranica Vijeća Evrope <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b> (datum pristupa 17.12.2020.);

¹¹ Vijeće Evrope, Komitet ministara, Preporuka 97(20) o „govoru mržnje“ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>

Pored prethodno navedene značajna je i **Preporuka 97(21)** koja je također usvojena 1997. godine a koja se bavi medijima i promovisanjem kulture tolerancije. Ovom preporukom naglašava se da mediji mogu imati pozitivan doprinos u borbi protiv netolerancije, naročito promovisanjem kulture razumijevanja između različitih etničkih, kulturnih i vjerskih društvenih grupa.¹²

U kontekstu govora mržnje bitno je ukazati i na **Preporuku (2016)5** o slobodi interneta koja je usvojena 2016. godine a u kojoj se navodi da se zakoni o govoru mržnje ili o zaštiti javnog reda, javnog morala, maloljetnika, državne sigurnosti ili službene tajne i zakoni o zaštiti podataka, neće primjenjivati tako da onemogućavaju javnu debatu. Takvi zakoni, kako se dalje ističe, trebaju nametati ograničenje slobode govora samo kao odgovor na goruću društvenu potrebu, moraju biti usko definisani onoliko koliko je to moguće kako bi odgovorili na javni interes i moraju uključivati „proporcionalnu sankciju“¹³.

Preporuke Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI)

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) osnovana od strane Vijeća Evrope je nezavisni organ za praćenje ljudskih prava koje je specijalizovano za pitanja koja se odnose na borbu protiv rasizma, diskriminacije (na osnovu „rase“, etničkog/nacionalnog porijekla, boje kože, državljanstva, vjere, jezika, seksualne orijentacije i rodnog identiteta), ksenofobije, antisemitizma i netolerancije u Evropi. ECRI radi na način da ima pojedinačni pristup svakoj zemlji na osnovu kojeg se analizira situacija vezana za rasizam i netoleranciju u svakoj od zemalja članica Vijeća Evrope, te se u izvještajima predlažu i preporučuju načini prevazilaženja postojećih problema. Pored toga ECRI **izdaje Preporuke opće politike (GPR)** upućene vladama svih država članica, kojima se daju smjernice koje su kreatori politike pozvani da koriste prilikom izrade nacionalnih strategija i politika.¹⁴

U kontekstu ovog Specijalnog izvještaja najznačajnija je **Preporuka opće politike ECRI broj 15 – Borba protiv govora mržnje**¹⁵ koja se odnosi na efikasno djelovanje protiv korištenja govora mržnje i zahtijeva: *priznavanje temeljnog značaja slobode izražavanja, tolerancije i poštovanja jednakog dostojanstva; prepoznavanje uslova koji pogoduju korišćenju govora mržnje i preduzimanje odgovarajućih mjera za njihovo uklanjanje; uključivanje i posvećenost širokog spektra javnih kao i privatnih, odnosno nevladinih subjekata.*

Pored prethodno navedenog Preporuka opće politike ECRI broj 15 sadrži i sljedeće preporuke:

1. *Podići javnu svijest o značaju poštovanja pluralizma i opasnosti koja potiče od govora mržnje, ali također ukazati na neistinost osnova na kojima se on temelji i na njegovu neprihvatljivost;*

---

¹² Vijeće Evrope, Komitet ministara, Preporuka 97(21) o “medijima i promociji kulture tolerancije”; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168050513b>

¹³ Vijeće Evrope, Komitet ministara, Preporuka (2016)5 o “slobodi interneta” https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415fa, (datum pristupa 17.12.2020.)

¹⁴ <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-standards>

¹⁵ <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

2. Obezbijediti podršku onima koji su napadnuti govorom mržnje, kako pojedinačno tako i kolektivno;
3. Obezbijediti podršku za donošenje internih propisa od strane javnih i privatnih ustanova (uključujući izabrana tijela, političke partije, obrazovne institucije i kulturne i sportske organizacije), kao sredstva za borbu protiv korišćenja govora mržnje;
4. Utvrditi građanskopravnu i upravnopravnu odgovornost za korišćenje govora mržnje, uz poštovanje prava na slobodu izražavanja i mišljenja.¹⁶

Preporuke iz Izvještaja Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) za Bosnu i Hercegovinu

18. ECRI snažno preporučuje da odgovarajuće vlasti promijene sve nazive javnih mjesta, kao što su studentski dom na Palama i ulice koje su imena dobile po ratnim zločincima i saradnicima nacista, koji bi mogli dovesti do javnog negiranja, umanjivanja, opravdavanja ili odobravanja genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina, zbog rasističkih ciljeva, te da se u budućnosti suzdrže od upotrebe takvih naziva.

37. ECRI preporučuje da vlasti, zajedno s odgovarajućim grupama civilnog društva i međunarodnim organizacijama, izrade sveobuhvatnu strategiju borbe protiv govora mržnje. Strategija bi trebala na djelotvoran način iskoristiti Preporuku o opštoj politici ECRI-a broj 15 za borbu protiv govora mržnje. Treba, inter alia, obuhvatati i (i) proaktivan mehanizam praćenja govora mržnje; (ii) bližu saradnju između organa vlasti koji se bave provođenjem zakona i samoregulatornih medijskih tijela kako bi se omogućilo krivično gonjenje govora mržnje; (iii) proširenje mandata Centralne izborne komisije da prati upotrebu govora mržnje tokom cjelokupnog trajanja izbornih kampanja; i (iv) veću uključenost vlasti u pokretanju i vođenju kampanja protiv govora mržnje, uključujući promociju osude i kontra govor od strane političkih predstavnika i zvaničnika.

38. ECRI ponavlja preporuku datu u svom izvještaju iz 2010. godine koja se odnosi na potrebu suzbijanja korištenja etnički zapaljivog javnog govora i izjava od strane političara (stavke 46 do 48) kao i one koje se odnose na govor mržnje u medijima.¹⁷

3. DOKUMENTI EVROPSKE UNIJE

Okvirna odluka o suzbijanju određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije putem krivičnog prava iz 2008.¹⁸

Na nivou Evropske unije, govor mržnje je definisan Okvirnom odlukom o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije krivičnopravnim sredstvima (u daljem tekstu: Okvirna odluka).

---

¹⁶ <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-key-topics-combating-hate-spe/16809f3902>

¹⁷ Izvještaj ECRI-ja za Bosnu i Hercegovinu 2016, godine, pasus 18, 37 i 38, dostupno na: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=58c67a014> posjećeno 02.10.2020. godine;

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=HR>

Okvirna odluka izričito obavezuje sve države članice EU da predvide krivične sankcije za podsticanje na nasilje ili mržnju na osnovu rase, boje kože, porijekla, vjeroispovijesti ili vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, kao i za širenje rasističkih i ksenofobnih materijala i odobravanje, poricanje ili bitno umanjivanje genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, usmjerenih prema takvim grupama.¹⁹

U uvodu Okvirne odluke navodi se da se ista donosi, između ostalog, budući da:

“(1) Rasizam i ksenofobija predstavljaju neposredno kršenje načela slobode, demokracije, poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i vladavine prava, načela na kojima se temelji Europska unija i koja su zajednička državama članicama.

...

(5) Rasizam i ksenofobija predstavljaju prijetnju protiv grupa osoba koje su meta takvog ponašanja. U Europskoj uniji potrebno je odrediti zajednički kaznenopravni pristup ovoj pojavi s ciljem osiguravanja da isto ponašanje predstavlja kazneno djelo u svim državama članicama i da su za fizičke i pravne osobe, koje su počinile takva kaznena djela ili su za njih odgovorne, predviđene učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kazne.

(6) Države članice priznaju da suzbijanje rasizma i ksenofobije zahtijeva različite vrste mjera unutar sveobuhvatnog okvira i da ne moraju biti ograničene na kaznene predmete. Ova je Okvirna odluka ograničena na suzbijanje posebno ozbiljnih oblika rasizma i ksenofobije sredstvima kaznenog prava. Budući da su kulturne i pravne tradicije država članica donekle različite, posebno na ovom polju, potpuna usklađenost kaznenih prava trenutačno nije moguća.

...

(11) Trebalo bi osigurati da istrage i progon kaznenih djela koja uključuju rasizam i ksenofobiju ne ovise o iskazima i optužbama žrtava koje su često posebno ranjive i nevoljko pristaju na pokretanje sudskog postupka.

(12) Približavanje kaznenog prava trebalo bi voditi učinkovitijem suzbijanju rasističkih i ksenofobičnih kaznenih djela, promicanjem potpune i učinkovite pravosudne suradnje među državama članicama. Vijeće bi trebalo uzeti u obzir poteškoće koje mogu postojati u ovom području prilikom preispitivanja ove Okvirne odluke u namjeri da razmotri jesu li u ovom području potrebni daljnji koraci.

Član 1. - Kaznena djela koja se odnose na rasizam i ksenofobiju

1. Svaka država članica poduzima mjere potrebne za osiguravanje da se kažnjavaju sljedeća djelovanja:

---

¹⁹ Okvirna odluka 2008/913/JHA od 28. novembra 2008. o suzbijanju određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije putem krivičnog prava, SL L 328, 6. decembar 2008, str. 55., 008/913/JHA, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:133178>

Izvor za prevod teksta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=HR>

(a) javno poticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene obzirom na obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo;

(b) počinjenje djela iz točke (a) širenjem ili distribucijom letaka, slika ili ostalih materijala u javnosti;

(c) javno opraštanje, poricanje ili grubo umanjenje zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina iz članaka 6., 7. i 8. Statuta stalnog Međunarodnog kaznenog suda, usmjereno protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene s obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo, u slučaju kad je počinjenje izvršeno na način koji će vjerojatno poticati na nasilje ili mržnju protiv takve grupe ili nekog člana takve grupe;

(d) javno prihvaćanje, poricanje ili grubo umanjenje zločina iz članka 6. Povelje Međunarodnog vojnog suda pridružene Londonskom sporazumu od 8. kolovoza 1945., usmjereno protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene s obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo, u slučaju kad je počinjenje izvršeno na način koji će vjerojatno poticati na nasilje ili protiv takve grupe ili nekog člana takve grupe.

Član 2. - Poticanje i pomaganje

1. Svaka država članica poduzima mjere potrebne za osiguravanje da poticanje na počinjenje iz članka 1. stavka 1. točaka (c) i (d) bude kažnjivo.

2. Svaka država članica poduzima mjere potrebne za osiguravanje da pomaganje i poticanje u počinjenju djela iz članka 1. bude kažnjivo.

Član 3. – Kazne

1. Svaka država članica poduzima potrebne mjere za osiguravanje da počinjenje iz članaka 1. i 2. bude kažnjivo učinkovitim, proporcionalnim i odvraćajućim kaznama.

3. Svaka država članica poduzima potrebne mjere za osiguravanje da počinjenje iz članka 1. bude kažnjivo maksimalnim kaznama od najmanje između jedne i tri godine zatvora.

Član 4. - Rasist n na motivacija

Za kaznena djela osim onih iz članaka 1. i 2., države članice poduzimaju potrebne mjere za osiguravanje da se rasistička i ksenofobična motivacija smatraju otegotnom okolnošću ili da sudovi takvu motivaciju uzimaju u obzir prilikom određivanja kazni.

II DOMAĆI PRAVNI OKVIR I INSTITUCIJE

Ustavno i pravno uređenje BiH zasnovano je na podijeljenoj nadležnosti između različitih nivoa vlasti. Ovakvo uređenje Bosne i Hercegovine stvorilo je obavezu da se Izvještajem obuhvate najvažniji propisi kojima se u Bosni i Hercegovini zabranjuje širenje govora mržnje, ali i definišu krivična djela.

Ustavi u Bosni i Hercegovini i Statut Brčko distrikta BiH

U ustavima Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Republike Srpske, kao ni u Statutu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, ne postoje odredbe koje zabranjuju govor mržnje. Međutim, spomenuti akti sadrže odredbe kojima se garantuju osnovna ljudska prava i slobode, kao i princip zabrane diskriminacije, što pruža dovoljno osnova za zakonsko regulisanje govora mržnje, kao i krivičnih djela počinjenih iz mržnje na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Ustavom BiH²⁰ propisuje se da će „*Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda...²¹*, te da se „*prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.²²*

Nadalje, Ustavom BiH utvrđuje se da je „*uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I. ovog ustava, osigurano svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što su: spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status*“.

U preambuli **Ustava Republike Srpske²³** navodi se: „*poštujući volju svojih konstitutivnih naroda i građana da obrazuju i očuvaju Republiku Srpsku i da ustavno uređenje Republike utemelje na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, demokratskim institucijama, vladavini prava, socijalnoj pravdi, pluralističkom društvu, garantiranju i zaštiti ljudskih sloboda i prava kao i prava manjinskih grupa, u skladu s međunarodnim standardima, zabrani diskriminacije i uvažavanju pravila tržišne ekonomije*“. U članu 1. u poglavlju Osnovne odredbe stoji da „*Srbi, Bošnjaci i Hrvati, kao konstitutivni narodi, ostali i građani, ravnopravno i bez diskriminacije učestvuju u vršenju vlasti u Republici Srpskoj*“. U članu 10. Ustava Republike Srpske također se podvlači zabrana diskriminacije bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično

²⁰ Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, parafiranim 21.11.1995. godine u Daytonu (SAD) i potpisanim 14.12.1995. godine u Parizu dogovorena su osnovna načela državno-pravnog i političkog uređenja Bosne i Hercegovine. Sastavni dio ovog Sporazuma, kao njegov Aneks 4, je Ustav Bosne i Hercegovine, koji osim Preambule ima i 12 članova.

²¹ Član II. 1. i 2. Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi;

²² Član II. 1. i 2. Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi;

²³ Ustav Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05;

svojestvo, a u članu 25. zagarantovana je sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja.

U članu 2. **Ustava Federacije BiH**²⁴ navodi se da će „*Federacija osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda, a posebno zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom porijeklu*“.

I u **Statutu Brčko distrikta BiH**²⁵, u članu 13. navodi se da „*svako ima pravo da uživa sva prava i slobode garantirane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući diskriminaciju po osnovu spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa*“.

Zakoni kojima je regulisana antidiskriminacijska zaštita u Bosni i Hercegovini

Pravo na slobodu izražavanja zagarantovano je članom II. stav (39) tačka h) Ustava Bosne i Hercegovine i kao takvo nije apsolutno, te može podlijegati ograničenjima koja su potrebna iz razloga: poštivanja prava ili ugleda drugih osoba; zaštite državne sigurnosti, javnog reda, javnog zdravlja i morala.

Bitno je istaknuti da se pod terminom “govor mržnje” podrazumijevaju: “*...svi oblici izražavanja koji šire, potiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i druge oblike mržnje na temelju netolerancije, uključujući: netoleranciju izraženog agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla*”²⁶.

Imajući u vidu naprijed navedeno, kao i činjenicu da se u govoru mržnje često izražava i diskriminacija određenog pojedinca ili grupe, sljedeći zakoni kroz pojedine odredbe tretiraju govor mržnje:

---

²⁴ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine objavljen je u “Službenim novinama Federacije BiH”, broj 1/94. Amandman I (“Službene novine FBiH”, broj 1/94), od 21. jula 1994., Amandmani II-XXIV (“Službene novine FBiH”, broj 13/97), od 2. juna 1997., Amandmani XXV-XXVI (“Službene novine FBiH”, broj 13/97), od 2. juna 1997., Amandmani XXVII-LIV (Wolfgang Petrisch, “Službene novine FBiH”, broj 16/02), od 28. aprila 2002., Amandmani LVI-LXIII (Wolfgang Petrisch, “Službene novine FBiH”, broj 22/02), od 5. juna 2002., Amandmani LXIV-LXVII (Paddy Ashdown, “Službene novine FBiH”, broj 52/02), od 28. oktobra 2002., Amandmani LXXVIII-LXXXVII (Paddy Ashdown, “Službene novine FBiH”, broj 52/02), od 28. oktobra 2002. godine, Amandmani LXXXIX-XCIV (“Službene novine FBiH”, broj: 63/03) od 16.12.2003. godine, Amandmani XCV-CII (Paddy Ashdown, “Službene novine FBiH”, broj 9/04) od 16.2.2004. godine, Amandmani CIII i CIV (“Službene novine FBiH”, broj 20/04) od 15.4.2004. godine, Amandman CV (“Službene novine FBiH”, broj 33/04) od 19.6.2004. godine, Amandman CVI (Paddy Ashdown) (“Službene novine FBiH”, broj 72/05) od 26.12.2005. godine, Amandmani CVI-CVIII Službene novine FBiH broj 71/05) od 21. 12. 2005. godine;

²⁵ Statut Brčko distrikta BiH, „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 1/00 i 24/05;

²⁶ Komitet ministara Vijeća Evropske unije, Preporuka 97/20;

1. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH

Zakon o ravnopravnosti spolova²⁷ donesen je 2003. godine i prvi je zakon u BiH koji sistemski rješava pitanje zabrane diskriminacije uzrokovane na bazi spola i/ili seksualne orijentacije²⁸.

Zakonom se uređuje, promiče i štiti ravnopravnost spolova, garantuju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba, bez obzira na spol, u javnoj i privatnoj društvenoj sferi, te uređuje zaštita od diskriminacije po osnovi spola. Obavezuje sve državne organe na svim nivoima organizacije vlasti i organe lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, da osiguraju i promovišu ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.

Zakon u članu 21. propisuje da svi imaju pravo pristupa medijima bez obzira na spol, kao i to da: *Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol.* Ova radnja, u skladu s članom 30. stav (1) tačka f). Zakona, definisana je kao prekršaj sa zapriječenom novčanom kaznom za pravnu osobu, kao i za odgovornu osobu u pravnoj osobi, novčanom kaznom u iznosu od 1.000 do 3.000 KM.

Zakon u članu 29. propisuje da je, nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje zasnovano na spolu kojim se ugrožava mir, duševno zdravlje i tjelesni integritet, krivično djelo, za koje je zapriječena kazna u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

U članu 31. utvrđeno je da *Procesuiranje i donošenje odluka radi kaznenih djela i djela prekršaja utvrđenih ovim Zakonom žurne je naravi i ima prioritet u radu mjerodavnih organa.*

2. Zakon o zabrani diskriminacije

Zakon o zabrani diskriminacije²⁹ donesen je 2009. godine i time je u Bosni i Hercegovini uspostavljen okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama, uređen sistem zaštite od diskriminacije, te su utvrđene odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini.

Zabrana diskriminacije proteže se na sve javne organe, te na sve fizičke ili pravne osobe u javnom i privatnom sektoru u svim područjima, a naročito: zapošljavanja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih djelatnosti i javnih usluga.

Zakon u članu 2. daje opsežnu definiciju pojma diskriminacije i listu zabranjenih osnova diskriminacije³⁰. Prema navedenoj odredbi zabranjuje se diskriminacija prema otvorenoj listi

²⁷ Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, "Službeni glasnik BiH", broj 32/10;

²⁸ Član 3. glasi: (1) *Diskriminacija po osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.* (2) *U svojim oblicima diskriminacija može biti direktna, indirektna, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje po osnovu spola.*

²⁹ Zakon o zabrani diskriminacije, "Službeni glasnik BiH", broj 59/09 i 66/16;

³⁰ (1) *Diskriminacijom će se, u smislu ovog Zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo*

zabranjenih osnova, s obzirom na to da su korištene riječi „na bilo kojoj osnovi kao što je“, odnosno riječi “drugi status”. Na ovaj način definisana zakonska odredba upućuje na mogućnost pozivanja žrtve diskriminacije na bilo koju osnovu koja je može dovesti do diskriminacije. Bitno je istaknuti da u Zakonu nije data definicija govora mržnje, međutim u članu 4. stav (5) propisuje da se:

“Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, poticanje na diskriminaciju smatra se oblikom diskriminacije.”

Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine povjerava Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine status “*centralne institucije nadležne za zaštitu od diskriminacije*” i u tu svrhu predviđa osnivanje i rad posebnog odjeljenja s isključivim zadatkom razmatranja predmeta navodne diskriminacije koju je počinilo bilo koje pravno ili fizičko lice i u bilo kojoj oblasti života.³¹

Zakon predviđa široku lepezu nadležnosti Ombudsmena za ljudska prava BiH, koje sežu od promotivnih aktivnosti, preko istraživanja u oblasti diskriminacije, do postupanja po žalbama pojedinaca koji tvrde da su žrtve diskriminacije i preuzimanja aktivne uloge u prekršajnim postupcima za zaštitu od diskriminacije i, u velikoj mjeri, prate međunarodne standarde relevantne za rad organa za zaštitu jednakosti.

3. Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH

Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH³² uređuje jedinstveni pravni okvir u kojem će sve crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini djelovati i biti izjednačene u pravima i obavezama bez ikakve diskriminacije. Ovim Zakonom garantuje se svakom čovjeku pravo na slobodu savjesti i vjere u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, najvišim međunarodnim standardima ljudskih prava sadržanim u međunarodnim deklaracijama i konvencijama o slobodi savjesti i vjere, koji su sastavni dio Ustava i pravnog sistema Bosne i Hercegovine.

---

kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svake druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.

(2) Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.

³¹ Odjeljenje za eliminaciju svih oblika diskriminacije uspostavljeno je u januaru 2009. godine s osnovnim ciljem da osigura ujednačavanje pristupa u ostvarivanju i zaštiti prava građana u BiH i poduzima efikasne mjere s ciljem sprečavanja bilo kojeg oblika diskriminacije. Radom na pojedinačnim žalbama ili u postupcima istraživanja po službenoj dužnosti, Ombudsmeni nastoje da ukažu na značaj što dosljednije primjene zabrane diskriminacije sadržane u međunarodnim konvencijama i domaćem zakonodavstvu, kao i na značaj usklađivanja domaćeg zakonodavstva s međunarodnim standardima ljudskih prava. U preporukama i ostalim odlukama ukazuje se odgovornim institucijama i službama na faktore koji onemogućavaju ravnopravan zakonski tretman prema svim građanima BiH i predlažu odgovarajuće mjere za efikasnu pravnu intervenciju usmjerenu na zaštitu prava građana.

³² Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, "Službeni glasnik BiH", broj 5/04

Zakon definiše diskriminaciju zasnovanu na vjeri ili uvjerenju kao svako isključivanje, ograničavanje, davanje prednosti, izostavljanje ili svako drugo razlikovanje koje je zasnovano na religiji ili uvjerenju, a koje ima cilj ili se njime može postići - direktno ili indirektno, namjerno ili nenamjerno - ukidanje ili umanjivanje priznanja, jednakog uživanja i ostvarivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda u građanskim, političkim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim stvarima³³ i zabranjuje ju.³⁴

Crkve i vjerske zajednice u propovijedanju vjere i drugim djelovanjem ne smiju širiti netrpeljivost i predrasude prema drugim crkvama i vjerskim zajednicama i njihovim vjernicima ili građanima bez vjerskog opredjeljenja ili ih onemogućavati u slobodnom javnom očitovanju vjere ili drugog uvjerenja i ne smiju djelovati svojim sadržajem i načinom obavljanja vjerskih obreda i drugih očitovanja vjere koji su protivni pravnom poretku, javnoj sigurnosti, moralu ili na štetu života i zdravlja, odnosno na štetu prava i sloboda drugih.³⁵

Zakonom je posebno zabranjeno, između ostalog, vršiti sljedeća djela: *aktivnosti ili djela usmjerena na raspirivanje vjerske mržnje protiv bilo koje crkve ili vjerske zajednice ili njenih članova, izazivanje, podržavanje ili pozivanje vjerske netrpeljivosti i mržnje*³⁶.

Spomenute odredbe su deklarativne prirode, a sam Zakon ne predviđa bilo kakvu vrstu sankcije za kršenje istih.

4. Izborni zakon Bosne i Hercegovine

Izborni zakon Bosne i Hercegovine³⁷ uređuje izbor članova i izaslanika Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te utvrđuju načela koja vrijede za izbore na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.

Prema odredbama Izbornog zakona, izborna kampanja³⁸ podrazumijeva radnje i postupke u periodu utvrđenom ovim Zakonom u kojem politički subjekt na zakonom utvrđen način upoznaje birače i javnost sa svojim programom i kandidatima za predstojeće izbore.

Zabranjeno je vođenje izborne kampanje putem elektronskih i printanih medija koja je stereotipnog i uvredljivog sadržaja u odnosu na muškarce i/ili žene ili koja podstiče stereotipno i uvredljivo ponašanje na osnovu spola ili ponižavajući odnos prema pripadnicima različitih spolova. Zabranjeno je vođenje izborne kampanje putem elektronskih i printanih medija koja je stereotipnog i uvredljivog sadržaja u odnosu na muškarce i/ili žene ili koja podstiče stereotipno i uvredljivo ponašanje na osnovu spola ili ponižavajući odnos prema pripadnicima različitih spolova.³⁹

---

³³ Član 2. Zakona;

³⁴ Član 5. stav (1);

³⁵ Član 4. stav (2) i (3) Zakona;

³⁶ Član 5. stav (2) tačka c) i g);

³⁷ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16 i 41/20;

³⁸ Član 1.1.a. stav (6);

³⁹ Član 16.14. stav (3);

Kandidatima i pristalicama političkih stranaka, listi nezavisnih kandidata, listi pripadnika nacionalnih manjina i koalicija, kao i nezavisnim kandidatima i njihovim pristalicama, te zaposlenima ili na drugi način angažovanim u izbornoj administraciji, između ostalog nije dozvoljeno koristiti se jezikom koji bi nekoga mogao navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivati ili upotrebljavati slike, simbole, audio i videozapise, SMS poruke, internet komunikacije ili druge materijale koji mogu tako djelovati.⁴⁰

Izborni zakon BiH propisuje sankcije za kršenje ovih odredbi Zakona, a odluku o sankciji donosi Centralna izborna komisija BiH u upravnom postupku, koja je konačna, ali se protiv nje može pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.⁴¹

Zakoni kojima se regulišu krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini krivična djela počinjena iz mržnje regulisana su Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine⁴², Krivičnim zakonom Federacije BiH⁴³, Krivičnim zakonikom Republike Srpske⁴⁴ i Krivičnim zakonom Brčko distrikta BiH⁴⁵.

Tokom 2010. godine u krivičnim zakonodavstvima Republike Srpske i Brčko distrikta BiH došlo je do uvođenja pojma krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Tako su u Krivični zakon Brčko distrikta BiH i u Krivični zakon Republike Srpske unesene definicije mržnje kao pobude za počinjenje krivičnog djela. U Federaciji BiH 2016. godine u Krivični zakon unesena je definicija krivičnog djela učinjenog iz mržnje⁴⁶.

Shodno odredbama Krivičnog zakona Federacije BiH⁴⁷ *“Krivično djelo iz mržnje je svako krivično djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otežavajuća okolnost ako ovim zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalifikovani oblik krivičnog djela učinjenog iz mržnje”*.

Krivični zakonik Republike Srpske⁴⁸ propisuje: “krivično djelo iz mržnje je djelo izvršeno u potpunosti ili djelimično zbog rasne, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, vjerskog uvjerenja, boje kože, pola ili seksualnog opredjeljenja, zdravstvenog statusa ili rodnog identiteta nekog lica”.

---

⁴⁰ Član 7.3. (1), 7);

⁴¹ Član 7.2. stav (2);

⁴² Krivični zakon Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018;

⁴³ Krivični zakon Federacije BiH, Službene novine FBiH, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017;

⁴⁴ Krivični zakonik Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 64/2017 i 104/2018 – odluka US;

⁴⁵ Krivični zakon Brčko distrikta BiH, "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst;

⁴⁶ Ljiljana Filipović, Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba, Sarajevo, 2019. godina, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, str. 14. – 15;

⁴⁷ Član 2. tačka 11).

⁴⁸ Član 123. stav (1) tačka 21);

Krivični zakon Brčko Distrikta BiH⁴⁹ propisuje: *“Mržnja predstavlja pobudu za izvršenje krivičnog djela, propisanog ovim zakonom, koja je u cjelini ili djelimično zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenog etničkog ili nacionalnog porijekla, jezika ili pisma, vjerskih uvjerenja, rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih osobina, ili zbog dovođenja u vezu s licima koja imaju neku od navedenih različitih osobina.”*⁵⁰

Sve tri krivična zakona predviđaju da mržnja kao pobuda za počinjenje krivičnog djela predstavlja obaveznu otežavajuću okolnost⁵¹ koju sud treba uzeti u obzir prilikom odmjeravanja kazne, pod uslovom da mržnja nije kvalifikatorna okolnost određenog krivičnog djela.

Mržnja kao otežavajuća okolnost posebno je predviđena krivičnim zakonima kod sljedećih krivičnih djela i to kako slijedi:

1. U Federaciji Bosne i Hercegovine: ubistvo iz člana 166. stav (2), teška tjelesna ozljeda iz člana 172. stav (4), silovanje iz člana 203. stav (4), oštećenje tuđe stvari iz člana 293. stav (3).
2. U Republici Srpskoj: teško ubistvo, iz člana 125. stav (1) tačka 2), teška tjelesna povreda, iz člana 132. stav (2), genitalno sakaćenje žena, iz člana 133. stav (3), silovanje, iz člana 165. stav (2), obljava nad nemoćnim licem, iz člana 167. stav (2), teška krađa, iz člana 226. stav (1) tačka 7), razbojništvo, iz člana 227. stav (2), razbojnička krađa, iz člana 228. stav (2), oštećenje i oduzimanje tuđe stvari, iz člana 240. stav (3), izazivanje nereda, iz člana 358. stav (2) Krivičnog zakonika Republike Srpske.
3. U Brčko distriktu BiH: ubistvo iz člana 163. stav (2), teška tjelesna ozljeda iz člana 169. stav (4), silovanje iz člana 200. stav (4), teška krađa iz člana 281., razbojništvo iz člana 283., oštećenje tuđe stvari iz člana 287. stav (3), teška krivična djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine iz člana 322.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine ne sadrži definiciju krivičnog djela iz mržnje, ali u članu 145a. (Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti) reguliše krivična djela počinjena iz mržnje na sljedeći način:

(1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

Slične odredbe sadržane su i u Krivičnom zakonom Federacije BiH i Krivičnom zakonu Brčko distrikta BiH i to:

⁴⁹ "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst;

⁵⁰ Član 2. tačka 42).

⁵¹ Član 2. stav (11). i član 49. stav (1). KZ FBiH, član 52. stav (3) KZ RS, član 49. stav (2) KZ BDBiH;

- Član 163. Krivičnog zakona Federacije BiH (Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti FBIH):

(1) Ko javno izaziva ili raspaljuje narodnosnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini prisilom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi narodnosnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana počini zloupotrebom svoga položaja ili ovlaštenja kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Ko krivično djelo iz stava (2) ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlasti, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji, kaznit će kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(5) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

- Član 160. Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH (Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti):

(1) Ko izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Brčko distriktu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovoga člana učini prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Kaznom iz stava (2) ovoga člana kaznit će se ko krivično djelo iz stava (1) ovoga člana učini zloupotrebom položaja ili ovlaštenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Brčko distriktu, kaznit će kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Materijali i predmeti koji nose poruke iz stava (1) ovog člana kao i sredstva za njihovu izradu, umnožavanje ili rasturanje oduzet će se.

Krivični zakoni Federacije BiH i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ne inkriminišu govor mržnje počinjen putem kompjuterskih sistema i društvenih mreža. Naime, iako bi se ovaj problem mogao posmatrati kroz odredbe člana 163. Krivičnog zakona Federacije BiH i 160. Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH kojim se zabranjuje izazivanje nacionalne, rasne, vjerske mržnje putem kompjuterskih sistema i društvenih mreža, zaštita je pružena samo po tri osnova, a govor mržnje zasnovan na nekim drugim zabranjenim/diskriminatornim osnovama ostaje neregulisan.

U Krivičnom zakonu Federacije BiH članom 177. (Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina) propisano je:

1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, narodnosnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, spolnoj sklonosti, jeziku, obrazovanju, društvenom položaju ili socijalnom porijeklu, uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena međunarodnim ugovorom, ustavom, zakonom, drugim propisom ili općim aktom u Federaciji, ili ko na osnovu takve razlike ili pripadnosti ili kojeg drugog položaja daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja učini krivično djelo iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Službena ili odgovorna osoba u institucijama u Federaciji koja suprotno propisima o ravnopravnoj upotrebi jezika i pisama konstitutivnih naroda i ostalih koji žive na teritoriji Bosne i Hercegovine uskrati ili ograniči građaninu da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćanju organima vlasti i institucijama u Federaciji, trgovačkim društvima i drugim pravnim osobama upotrijebi svoj jezik ili pismo, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(4) Službena ili odgovorna osoba u institucijama u Federaciji koja uskrati ili ograniči pravo građaninu na slobodno zapošljavanje na cijelom području Bosne i Hercegovine i pod jednakim propisanim uvjetima, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Nadalje, Krivični zakon Federacije BiH u članu 363. (Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice) propisuje:

(1) Ko protivno propisima o sustavu veza posjeduje radio ili televizijsku stanicu ili radio i televizijsku stanicu koristi bez propisanog odobrenja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodnosne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

Sličnu odredbu sadrži i Krivični zakon Brčko distrikta koji u članu 357. (Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnoga reda putem radio ili televizijske stanice) propisuje:

(1) Ko protivno propisima o sistemu veza posjeduje radio ili televizijsku stanicu ili radio i televizijsku stanicu koristi bez propisanoga odobrenja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ko grubo kršeći standarde profesionalnoga ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnoga reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stava (1) ovog člana, kao i sredstva za njihovu izradu, umnožavanje ili rasturanje, oduzeće se.

Predmetnim odredbama inkriminira se širenje govora mržnje, ali samo ako je učinjeno od strane novinara i medija, putem radio ili televizijske stanice.

U ranijem Krivičnom zakonu Republike Srpske, članom 294a. definisano je krivično djelo pod nazivom - Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti.

Usvajanjem novog Krivičnog zakonika Republike Srpske od 2017. godine predmetna odredba je brisana. Međutim, važeći Krivični zakonik Republike Srpske u članu 359. predviđa posebno krivično djelo pod nazivom - **Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje**:

(1) Ko putem štampe, radija, televizije, kompjuterskog sistema ili društvene mreže, na javnom skupu ili javnom mjestu ili na drugi način javno poziva, izaziva ili podstiče ili učini dostupnim javnosti letke, slike ili neke druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, pola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Ako je djelo iz stava (1) ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(3) Ako je usljed djela iz st. (1) i (2) ovog člana došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda i ostalih koji žive u Republici Srpskoj, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

(4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stava (1) ovog člana, kao i sredstva za njihovu izradu, umnožavanje ili rasturanje, oduzeće se.

Na taj način pruža se krivičnopravna zaštita protiv govora mržnje, ali u znatno širem opsegu nego što je to učinjeno u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH. Naime, predmetna odredba odnosi se na sva lica, štampu, radio, televiziju, kompjuterski sistem, društvene mreže, javne skupove i javna mjesta.

Nadalje, osim što su taksativno navedene osobine na osnovu kojih je zabranjeno širenje govora mržnje: nacionalnost, rasa, vjera ili etnička pripadnost, boja kože, spol, seksualno opredjeljenje, invaliditet, rodni identitet, porijeklo, zakonodavac je uvođenjem odrednice “*ili kakvih drugih osobina*”, odnosno ostavljanjem otvorene liste zabranjenih osnova, svim licima na teritoriji Republike Srpske pružio krivičnopravnu zaštitu od govora mržnje zasnovanog na bilo kojoj diskriminatornoj osnovi.

Krivični zakonik Republike Srpske unosi i novitet u krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini s obzirom da u članu 363. predviđa i krivično djelo **Nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu**:

(1) Ko fizički napadne ili se fizički obračunava sa učesnicima sportske priredbe ili javnog skupa, vrši nasilje ili oštećuje imovinu veće vrijednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa, unese u sportski objekat ili baca na sportski teren, među gledaoce ili učesnike javnog skupa predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koje mogu da izazovu tjelesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili javnog skupa, neovlašteno uđe u sportski teren ili dio gledališta namijenjen protivničkim navijačima i izazove nasilje, oštećuje sportski objekat, njegovu opremu, uređaje i instalacije, svojim ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi ili javnom skupu izaziva nacionalnu, rasnu, vjersku ili drugu mržnju ili netrpeljivost zasnovanu na nekom diskriminatornom osnovu usljed čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina...

Ova odredba je posebno značajna ukoliko imamo u vidu činjenicu da Bosna i Hercegovina ne predstavlja izuzetak ako govorimo o problemima nasilja, huliganstva i nedoličnog ponašanja na sportskim terenima, u odnosu na zemlje regiona, pa i šire.

U tom kontekstu bitno je istaknuti da je pitanje sporta, prava i obaveza sportista, osnovnih principa u organizovanju sporta kao i, između ostalog, sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca uređeno **Zakonom o sportu Bosne i Hercegovine**⁵², **odnosno Zakonom o sportu Republike Srpske**⁵³. Predmetni zakoni sadrže norme koje govore o nasilju i nedoličnom ponašanju na sportskim priredbama. Tako, Zakon o sportu Bosne i Hercegovine u članu 58. propisuje:

(1) S ciljem sprečavanja i suzbijanja nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca na sportskim priredbama, Bosna i Hercegovina i entiteti dužni su preduzimati potrebne mjere u skladu s Evropskom konvencijom o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, posebno na nogometnim utakmicama.

(2) Posebnim zakonom bit će utvrđen način i mjere za sprečavanje i suzbijanje nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca na sportskim priredbama.

---

⁵² Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik BiH“, broj 27/08) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik BiH“, broj 102/09) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 66/16);

⁵³ Zakon o sportu Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 79/20;

Zakon o sportu Republike Srpske u članu 14. propisuje:

U cilju obezbjeđenja i zaštite života, ličnog integriteta i dostojanstva sportista, gledalaca i drugih učesnika sportskih manifestacija, te u cilju zaštite njihove imovine i imovine drugih lica, Republika uređuje i obezbjeđuje, a nadležni sportski savezi sprovode mjere i aktivnosti na sprečavanju svih oblika nasilja.

Republika Srpska je još 2004. godine donijela Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama⁵⁴ koji je u narednom periodu pretrpio i dvije izmjene, a 2015. godine donesen je i novi Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama⁵⁵ kojim se uređuju mjere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama s ciljem obezbjeđenja zaštite gledalaca, takmičara i drugih učesnika sportskih priredbi i imovine, uslovi za sprečavanje, suzbijanje i sankcionisanje neodgovornog ponašanja, nereda i nasilja prije, za vrijeme i nakon sportskih priredbi, obaveze organizatora, gostujućeg kluba i nadležne organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova pri održavanju sportskih priredbi povećanog rizika, te uslovi da sportske priredbe što više pridonesu kvalitetu života građana, kao i obaveze organizatora i ovlaštenih nadležnih organa u provođenju tih mjera.

Zakon u članu 3., između ostalog, predviđa da se pod nasiljem i nedoličnim ponašanjem na sportskim priredbama, u smislu ovog Zakona, smatra *“izazivanje mržnje ili netrpeljivosti koja može da dovede do fizičkog sukoba učesnika”, “unošenje i isticanje transparentata, zastava ili drugih stvari sa tekstom, slikom, znakom ili drugim obilježjem koji iskazuju ili podstiču mržnju ili nasilje na osnovu rasne, nacionalne ili vjerske pripadnosti ili neke druge posebnosti”*.

Zakon u članu 7. predviđa i obaveze organizatora sportske priredbe da obrazuje redarsku službu ili angažuje agenciju za obezbjeđenje lica i imovine na sportskoj priredbi, čiji pripadnici su dužni da onemoguće unošenje u sportski objekat predmeta koji se mogu upotrijebiti u nasilničkim postupanjima (pirotehnička sredstva, motke, flaše i slično), odnosno kojima se može ometati tok sportske priredbe (ogledala, laserski pokazivači, zvučni uređaji veće snage, transparenti ili obilježja kojima se podstiče rasna, vjerska, nacionalna ili druga netrpeljivost i mržnja, odnosno čiji je sadržaj uvredljiv ili nepristojan i slično). Zakon predviđa i sankcije za nepoštivanje ovih odredbi, koje sežu od novčanih kazni, pa do kazni zatvora.

Na nivou Bosne i Hercegovine još uvijek nije usvojen zakon kojim se uređuju mjere za sprečavanje nasilja na sportskim terenima, iako je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine još 2008. godine utvrdilo Prijedlog zakona o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima, koji se još uvijek nalazi u zakonodavnoj proceduri.⁵⁶

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine 10.02.2017. godine donijela je Rješenje o imenovanju radne grupe za izradu Prednacrtu zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na

---

⁵⁴ Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 14/04 i 13/10

⁵⁵ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 106/15;

⁵⁶ 71. sjednica Vijeća ministara BiH od 29.10.2008. godine,

http://www.savjetministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=7022&langTag=en-US

sportskim priredbama⁵⁷. Radna grupa je u aprilu 2017. godine i sačinila Prednacrt, koji, sudeći prema informacijama dostupim javnosti putem interneta, još uvijek nije upućen u parlamentarnu proceduru.

S obzirom na navedeno, ovo pitanje na nivou Federacije Bosne i Hercegovine je uređeno na način da je u nekim kantonima donesen poseban zakon⁵⁸, a u nekim kroz odredbe zakona o javnom redu i miru.

U Brčko distriktu BiH ova oblast nije regulisana posebnim zakonom.

Zabrana širenja govora mržnje od strane elektronskih i štampanih medija

Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK) uspostavljena je shodno odredbama Zakona o komunikacijama⁵⁹ i nadležna je za regulisanje emitetskih i javnih telekomunikacionih mreža i usluga, uključujući izdavanje dozvola, utvrđivanje cijena, međupovezivanje i definisanje osnovnih uslova za osiguravanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava, kao i za planiranje, koordinaciju, namjenu i dodjelu radiofrekvencijskog spektra. Osim toga, RAK je s Vijećem ministara BiH nadležan za zaštitu autorskih i drugih prava na intelektualnu svojinu, kao i ličnih podataka i privatnosti.⁶⁰

Na osnovu člana 49. Zakona o komunikacijama RAK je nadležan za vođenje postupaka kojima se utvrđuje da li je u određenom slučaju korisnik dozvole počinio povredu Zakona, podzakonskih propisa Agencije ili uslova izdatih dozvola. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je dokument pod nazivom „Pregled povreda i odgovarajućih kazni koje izriče Regulatorna agencija za komunikacije“⁶¹ na osnovu kojeg se vrši određivanje novčanih kazni za ustanovljena kršenja pravila i kodeksa, a Pravilnikom o postupku rješavanja kršenja uslova dozvola i propisa Regulatorne agencije za komunikacije⁶², uspostavljene interne procedure za postupanje u rješavanju predmeta koji se tiču povreda uslova izdatih dozvola, kodeksa, pravila, odluka kao i Zakona.

U takvim slučajevima, a prema zakonskim ovlastima, Agencija izdaje odgovarajuće izvršne mjere za kršenje Zakona o komunikacijama, pravila i kodeksa. Protiv prvostepenih izvršnih mjera RAK-a korisnici dozvola imaju mogućnost žalbe Vijeću Agencije kao drugostepenom organu u upravnom postupku. Odluke Vijeća Agencije konačne su i obavezujuće u upravnom postupku, a sudsko preispitivanje odluke može se pokrenuti pred Sudom Bosne i Hercegovine.

---

⁵⁷ <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2017/rjesenja/20.html>

⁵⁸ Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama Tuzlanskog kantona, Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama Kantona Sarajevo, Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama Bosansko-podrinjskog kantona, Zakon o sprečavanju nereda na športskim natjecanjima u Hercegovačko-neretvanskom kantonu;

⁵⁹ Zakon o komunikacijama, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12;

⁶⁰ Ombudsmeni BiH, uz podršku organizacije „Save the Children“, izdaju preporuke za unapređenje zaštite prava djece na privatnost kada su prava narušena od strane medija u BiH (2012).

⁶¹ Pregled povreda i odgovarajućih kazni koje izriče Regulatorna agencija za komunikacije „Službeni glasnik BiH“, broj 35/09;

⁶² Pravilnik o postupku rješavanja kršenja uslova dozvola i propisa Regulatorne agencije za komunikacije „Službeni glasnik BiH“, broj 18/05;

Vijeće Regulatorne agencije za komunikacije donijelo je **Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija**⁶³ koji u članu 3. utvrđuje da pružalac medijske usluge neće pružati sadržaje koji uključuju bilo kakvu diskriminaciju ili predrasude na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla, kao i svaki drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda.

U članu 4. utvrđeno je da audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće stvarati jasan i neposredan rizik od **podsticanja mržnje**, nasilja ili diskriminacije protiv lica ili grupe po diskriminatornim osnovama⁶⁴, ili koji od strane publike može biti protumačen kao podsticanje na mržnju, nasilje, nered i nemire, ili koji bi mogao izazvati ili podsticati krivična djela. Izuzetak predstavljaju audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija koje su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada i/ili predstavljaju dio objektivnog novinarskog izvještavanja i objavljene su bez namjere da se podstiču radnje diskriminacije i širenja govora mržnje i nasilja, odnosno s namjerom da se kritički ukaže na takve radnje.

Vijeće za pu u BiH je, kako je predviđeno članom 3. Statuta, "nevladina, nepolitička i neprofitna organizacija koja, po principu slobodnog i dobrovoljnog pristupanja članstvu Udruženja, okuplja svoje članove radi ostvarivanja ciljeva i djelatnosti utvrđenih Statutom". Vijeće posreduje kao medijator između nezadovoljnih čitalaca i štampanih i online medija, nadgleda primjenu Kodeksa za štampu i online medije BiH, unapređuje profesionalne standarde u štampi i online medijima, štiti javnost od neprofesionalnog i manipulatorskog novinarskog izvještavanja, a s druge strane štiti medije od političkih, ekonomskih i svih drugih pritisaka koji ugrožavaju slobodu informisanja i slobodu medija. Vijeće čine Udruženje "BH Novinari", Društvo novinara BiH, Udruga hrvatskih novinara u BiH i Udruženje novinara Republike Srpske.

Kodeks za štampu i online medije⁶⁵ je akt usvojen od svih udruženja novinara u Bosni i Hercegovini i predstavlja način samoregulisanja novinarskog djelovanja. Prema Kodeksu: „Novinari štampe i online medija u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu „novinari“) imaju obavezu da prema javnosti održavaju visoke etičke standarde u bilo kojem trenutku i pod bilo kakvim okolnostima. Dužnost novinara i izdavača štampe i online medija je poštivati potrebe građana za korisnim, blagovremenim i relevantnim informacijama, kao i braniti načela slobode informisanja i pravo na pravedan komentar i kritičko novinarstvo. Novinari će se pridržavati opšteprihvaćenih društvenih standarda pristojnosti i poštivanja etničke, kulturne i religijske raznolikosti Bosne i Hercegovine, te standarda ljudskih prava definisanih u međunarodnim i bosanskohercegovačkim aktima o ljudskim pravima.”⁶⁶

⁶³ Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija donesen na 19. sjednici održanoj 17.12.2015. godine;

⁶⁴ Spol, rasa, etnička pripadnost, nacionalnost, vjera ili uvjerenje, invalidnost, posebne potrebe, dob, seksualna orijentacija, društveno porijeklo ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje naravno pravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda.

⁶⁵ Usvojen od svih udruženja novinara u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj 29.04.1999. godine, februara 2005. godine, augusta 2006. godine, decembra 2006. godine, juna 2011. godine.

⁶⁶ Opće odredbe.

U skladu s Kodeksom za štampu, novinari u svakom trenutku moraju biti svjesni opasnosti koja se javlja kada mediji govorom mržnje podstiču diskriminaciju i netoleranciju. Imajući u vidu takvu opasnost, novinari moraju dati sve od sebe kako ne bi huškali i/ili podsticali mržnju i/ili nejednakost po osnovi etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, vjere, spola, seksualne orijentacije, tjelesne onesposobljenosti ili duševnog stanja. Novinari ni pod kakvim okolnostima ne smiju podsticati činjenje kaznenih djela ili nasilje. U odredbi Kodeksa koja se odnosi na diskriminaciju određeno je da novinari moraju izbjeći prejudicirane i uvredljive aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, vjeru, spol, seksualnu opredijeljenost, tjelesnu onesposobljenost ili duševno stanje. Aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, vjeru, spol, seksualnu opredijeljenost, tjelesnu onesposobljenost ili duševno stanje dopuštene su samo onda kada su u direktnoj vezi sa slučajem o kojem se izvještava.

Kodeks je akt samoregulativnog organa za štampane i online medije i obavezujući je samo za medije i novinare koji ga usvoje. Vijeće nema ovlasti da kazni medije, da ih suspenduje ili da pošalje novinare u zatvor, niti da oduzme dozvolu nekoj novini ili publikaciji, već samo da izda saopćenje za javnost u kome će iznijeti kršenja pravila ponašanja.

Zabrana širenja govora mržnje putem interneta

Važeći propisi u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH ne sadrže odredbe koje se eksplicitno odnose na zabranu govora mržnje putem interneta, mada se ovo pitanje, a kako je to i ranije navedeno može posmatrati u kontekstu odredbi krivičnog zakonodavstva kojima se zabranjuje i sankcioniše izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, ali zaštita je pružena samo po nekoliko osnova, ali i kontekstu odredbi⁶⁷ kojima se zabranjuje ugrožavanje sigurnosti. U tom kontekstu bitno je istaknuti da su Ombudsmeni za ljudska prava BiH, u 2019. godini, podržali inicijativu⁶⁸ *“Centra za pravnu pomoć ženama”* iz Zenice za izmjene i dopune Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i uputili Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine preporuku broj P- 42/18 *„Da izmijeni i dopuni Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine u cilju stvaranja zakonskih pretpostavki za sankcionisanje osoba koje vrše određene radnje korištenjem informaciono-komunikacijskih tehnologija, a koje za posljedicu imaju povređivanje prava pojedinaca“*.

Preporuka nije ispoštovana.

Krivični zakonik Republike Srpske u članu 359. predviđa posebno krivično djelo: *Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje*⁶⁹ kojim se kriminalizira govor putem kompjuterskog sistema ili društvene mreže zasnovan na svim zabranjenim diskriminatornim osnovama.

---

⁶⁷ Član. 183. stav KZ FBiH: *Ko ugrozi sigurnost neke osobe ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život ili tijelo te osobe ili na taj način izazove uznemirenje građana, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci*; član 180. stav (1). KZ BD BiH: *Ko ugrozi sigurnost nekog lica ozbiljnom prijetnjom da će njega ili njemu blisko lice lišiti života, teško tjelesno povrijediti, lišiti slobode, ili otetiti, ili nanijeti zlo podmetanjem požara, eksplozijom ili nekom drugom općeopasnom radnjom ili sredstvom, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci*.

⁶⁸ <http://cenppz.org.ba/2017/11/14/predata-inicijativa-za-izmjene-i-dopune-krivicnog-zakona-fbih/>

⁶⁹ *Ko putem štampe, radija, televizije, kompjuterskog sistema ili društvene mreže, na javnom skupu ili javnom mjestu ili na drugi način javno poziva, izaziva ili podstiče ili učini dostupnim javnosti letke, slike ili neke druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine...*

Važeći propisi doneseni na nivou Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Brčko distrikta BiH ne sadrže odredbe koje se eksplicitno odnose na zabranu govora mržnje putem interneta. Međutim, ovo pitanje se može posmatrati u kontekstu odredbi krivičnog zakonodavstva kojima se zabranjuje i sankcioniše izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti.

Ombudsmeni za ljudska prava BiH su stava da pitanje kršenja ljudskih prava putem visokotehnoloških aktivnosti predstavlja izazov, ne samo za pravnike i osobe koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava, već za svaku osobu, a s obzirom da visoke tehnologije ulaze u sve sfere života. Visoke tehnologije dobijaju na značaju kada se koriste za aktivnosti koje dotiču prava pojedinca, posebno kada ulaze u sferu njegovog privatnog života i kada postaju objekat putem kojeg se krši pravo na privatnost ili se ugrožava sigurnost osobe. Shodno međunarodnim standardima ljudskih prava u ovakvim situacijama od države se traži da osigura mehanizme zaštite. Dodatni izazov je kada se koriste visoke tehnologije za ugrožavanje prava osoba koje se smatraju posebno ugroženim kao što su djeca, žene i osobe s invaliditetom.

III ŽALBE ZAPRIMLJENE U INSTITUCIJI OMBUDSMENA KOJE SE ODOSE NA GOVOR MRŽNJE

Podaci kojima Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH trenutno raspolaže u vezi s govorom mržnje zasnivaju se na pojedinačnim žalbama koje je Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH zaprimila u periodu od 2015. godine pa do dana sačinjavanja ovog Izvještaja, koji su evidentirani u elektronskoj bazi podataka Institucije ombudsmena, a mogu se kategorisati kao govor mržnje.

U periodu do 1. januara 2019. godine žalbe koje se odnose na govor mržnje registrovale su se kao ostali oblici diskriminacije.

Od 01.01.2019. godine do danas, govor mržnje vodi se kao posebna kategorija, odnosno povreda prava, u bazi Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH, te je u tom periodu zaprimljeno sedam žalbi koje su registrovane pod šifrom „govor mržnje“ i to u 2019. godini tri žalbe i četiri žalbe u 2020. godini.

U nastavku Izvještaja prezentujemo neke od primjera registrovanih u periodu 2015-2020. godina, počevši od novijih.

1. Žalbe zaprimljene u periodu od 2019-2020. godine

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH zaprimili su žalbu⁷⁰ izjavljenu protiv portala Klix.ba zbog, kako se navodi: „*kontinuiranog 24satni sistemski govor mržnje određene grupe ili pojedinaca*“ na portalu Klix.ba. Žalitelj navodi da je koristio opciju na portalu *prijavi komentar/govor mržnje/neprikladan rječnik/vrijeđenje* po kojim prijavama je postupljeno na način da su sporni komentari zatamnjeni, ali da su, nakon što ih je prestao svakodnevno prijavljivati, novi komentari ostali nezatamnjeni. Žalitelj ističe da smatra spornim što administrator portala Klix.ba ili urednik ne obraća pažnju na ono što ostaje iza njegovih vijesti i da je odgovoran za svaki govor mržnje na portalu. U odgovoru portala Klix.ba⁷¹ istaknuto je sljedeće: „*...korisnički komentari odražavaju isključivo stavove njihovih autora, a ne stavove interenet portala Klix.ba, što je jasno istaknuto na našem internet portalu. Naše društvo putem istaknutih obavijesti traži od lica koja ostavljaju komentare da se suzdrže od vrijeđenja, psovanja i vulgarnog izražavanja. Portal Klix.ba zadržava pravo da obriše bilo koji komentare bez najave i objašnjenja, a to svoje pravo redovno i koristi. Međutim, zbog velikog broja komentara, Klix.ba ne može automatski uočiti i obrisati sve komentare koji krše pravila. Na internet sajtu je također istaknuto da svi čitaoci prihvaćaju navedena pravila i uslove korištenja. Neovisno o navedenom, naše društvo koristi brojne općeprihvaćene metode filtriranja neželjenog sadržaja, uključujući i savremene softverske aplikacije za identifikaciju problematičnih riječi. Međutim, općepoznato je da postoje načini zaobilazanja, odn. umanjenja efikasnosti takvih aplikacija (ubacivanje interpunkcijskih znakova, namjerne slovne greške i sl). Kontrola komentara je kompleksan postupak, kako zbog brojnosti i kratkotranje aktualnosti, tako i zbog činjenice da se komentari objavljuju u tzv. realnom vremenu što isključuje mogućnost njihove prethodne provjere... Uvredljivi i drugi komentari kojima se krše uslovi korištenja portala, a koje uočimo*

⁷⁰ Ž-SA-06-924/20;

⁷¹ Akt od 04.12.2020. godine;

standardnim sistemima praćenja uklanjaju se iz sekcije sa komentarima. Implementirali smo i tehnički sistem prijavljivanja od strane korisnika koji olakšava moderatorima da prijavljene komentare stave u kontekst (spam, vrijeđanje, reklama). To su nesporne činjenice koje su potvrđene i navodima podnosioca žalbe koji i sam ističe da je sistem filtriranja u većoj mjeri funkcionalan dok korisnici koji čitaju komentare prijavljuju neželjeni sadržaj”.

Kao što je konstatovano i žalbom, portal Klix.ba ima oko pola miliona registrovanih korisnika i neovisno o primjeni naprednih tehnologija nije moguće na potpuno efikasan način, odnosno u kratkom roku ukloniti sav neželjeni sadržaj koji postavljaju korisnici. Pored toga, korisničko ime i e-mail adresa koji se obavezno ostavljaju prilikom registracije često ne odražavaju stvarne identifikatore korisnika, a IP adresa je element podložan promjenama (npr. ukoliko je dodijeljena na dinamičnoj osnovi, zavisno od konfiguracije korisnikovog modema, softvera, korištenja VPN tehnologije i prakse mrežnih operatera), što je, također, može činiti nepodobnom za identifikaciju korisnika. Primjera radi, nekada je dovoljan i kratkotrajan prekid napajanja korisnikovog modema da dođe do automatske promjene IP adrese. Društvo InterSoft, na zahtjev nadležnih organa za dostavu informacija, vrši detaljne provjere sistema kako bi dostavilo što potpunije informacije. Nažalost, iz objektivnih tehničkih razloga, nije uvijek moguće utvrditi elemente koji su dovoljni za identifikaciju korisnika.

U ovakvim situacijama, naša je preporuka obično da se od nadležnih državnih organa (policija ili tužilaštvo) zatraži da se obrate društvu InterSoft zahtjevom za dostavu informacija, a društvo InterSoft će se promptno odazvati na svaki takav poziv i dostaviti informacije kojima bude raspolagalo. Predmet je zatvoren.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH zaprimili su žalbu⁷² Transparency International BiH u kojoj se navodi:

„Transparency International BiH je iz sredstava javnog informisanja upoznat sa video spotom političke partije Ujedinjena Srpska koji se prethodnih nekoliko dana dijelio putem društvenih mreža, a u kojem je prikazan ugostiteljski objekat u kojem sjede tri lica koja su u spotu predstavljena kao pripadnik albanskog naroda, pripadnik hrvatskog naroda i pripadnik bošnjačkog naroda i gdje lice koje pripada albanskom narodu izjavljuje kako su oni (misleći na Albance) istjerali sve Srbe sa Kosova, te pripadnik hrvatskog naroda izjavljuje kako su oni (misleći na Hrvate) Srbe u Oluji (misleći na vojnu akciju) počistili s teritorije Hrvatske, dok treće lice izjavljuje da su oni (misleći na Bošnjake) sad Srbe zavadili pa će ih razvaliti. Nakon izgovorenog, u spotu se pojavljuje i četvrto lice koje bi trebalo da predstavlja pripadnika srpskog naroda, i koje nakon izjavljenih riječi da je "Republika Srpska ujedinjena" prijeteći udara šakom u stol i na taj način plaši i ugrožava lica koja su prikazana kao pripadnici albanskog, hrvatskog i bošnjačkog naroda, nakon čega ista lica bježe iz objekta, dok nepoznato lice simulira rukom da na njih puca pištoljem, a nakon čega se pojavljuju lica koja nose obilježja političke stranke Ujedinjena Srpska.

Naša organizacija je mišljenja da sporni video snimak predstavlja vid govora mržnje koji je manifestovan kroz stvaranje negativnog stereotipa prema pripadnicima albanskog, hrvatskog i bošnjačkog naroda, te se u istom, simuliranjem pucanja iz pištolja, podstiče i neprijateljstvo

---

⁷² Ž-BL-06-627/20

prema pripadnicima navedenih naroda. Govor mržnje predstavlja svaku formu izražavanja koja ohrabruje, promovira ili opravdava netoleranciju, diskriminaciju i neprijateljstvo koje je usmjereno prema pripadniku druge rase, nacionalnosti, religije, pola, seksualne orijentacije, porijekla i drugog ličnog svojstva pojedinca ili grupe. Govor mržnje može se plasirati putem: radijskih i televizijskih programa, novina, internet portala, dijeljenjem letaka, objave i komentara na internet stranama i društvenim mrežama. Zbog svega navedenog, a imajući u vidu nadležnosti Vaše institucije, zamolili bismo Vas da razmotrite predstavku koju Vam dostavljamo, te razmotrite mogućnost izdavanja preporuke političkoj partiji Ujedinjena Srpska, a kako bi se spriječilo izražavanje govora mržnje za ubuduće.“

Po prijemu navedene žalbe, a na osnovu provedene radnje istraživanja utvrđeno je da su u konkretnom slučaju postupale Centralna izborna komisija BiH, dopis broj 05-1-07-5-975/20 od 07.10.2020. godine i Apelaciono vijeće Suda Bosne i Hercegovine, dopis broj S1 3 IŽ 037327 IŽ od 15.10.2020. godine. Predmet je u radu.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH zaprimili su žalbu⁷³ E.D. Navodi žalbe odnosili su se na administratore Facebook stranice pod nazivom Policijska akademija BiH (<https://www.facebook.com/policijskakademija/>), na kojoj su se nalazile fotografije policijskih službenika iz cijele Bosne i Hercegovine, kao i fotografije malodobnih lica koja su učestvovala u npr. danima policije, kao i anketa s pitanjem *Da li policija treba štiti LGBT osoba?*

Po provedenom istražnom postupku Federalna uprava policije obavijestila je Ombudsmene da su policijski službenici Uprave, Odsjek za borbu protiv kompjuterskog kriminala, nakon dokumentovanja postojanja predmetnih korisničkih računa, te dijela istih koji se odnosio na objavljenu anketu, dana 08.04.2019. godine, Kantonalnom tužilaštvu Sarajevo, dostavili informaciju u vezi s korisničkim računima na društvenoj mreži „Facebook“ pod nazivima „Policijska akademija BiH“, „Policijska akademija Vrace-Sarajevo“, te web-stranicom www.policija.ba, a koja informacija se odnosila na sumnju izvršenja krivičnog djela „Lažno predstavljanje“ iz člana 369. KZ Federacije i „Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti“ iz člana 163. KZ Federacije BiH, od strane NN lica, administratora istih.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH otvorili su, po službenoj dužnosti, istražni postupak⁷⁴ vezano za uznemiravajuću poruku upućene gradonačelniku Grada Mostara Ljubi Bešliću od strane lica Fuad Hujdur putem društvene mreže Facebook, a koji je na svom Facebook profilu objavio status sljedećeg sadržaja: *„Samozvani gradonacelnice...je.em ti sve i raspado se od raka kao sto i hoces,umrijeces bola za godinu dana a javno prodajes moj zivot i zivot mojih sugradjana za 3 miliona maraka... Toliko ti vrijedi zivot hiljada ljudi...Ti si najveći zlocinac Ti ces umrijeti u mukama...SRAM DA TE BUDE,i tebe i sve redom, nece se ta tvoja bolest samo na tebi završiti... svi cete redom prokleti dan svog rodjenja...3 miliona su ti vazna?????????Ja cu ti ih dati, samo spasavaj djecu HN kantona dacu ti 4 miliona pa uzmi sebi jedan da platis lijecenje u Zagrebu, ali za djaba ti....On te sebi zove na razgovor.“*

---

⁷³ Ž-SA-06-363/19;

⁷⁴ Ž-SA-06-247/20;

Ministarstvo unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona obavijestilo je Ombudsmene da je osumnjičeni pronađen, ispitan, a predmet je proslijeđen Tužilaštvu Hercegovačko-neretvanskog kantona Mostar, gdje je formiran spis pod brojem T07 0 KTA 0027529 20.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su zaprimili nekoliko žalbi⁷⁵ lica s invaliditetom, nezadovoljnih javnim istupima narodnog poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske, u kontekstu korištenja izraza „lica s posebnim potrebama“⁷⁶ u svom obraćanju tokom skupštinske sjednice, i kasnije dajući televizijsku izjavu. U žalbi upućenoj od strane Saveza udruženja za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima Republike Srpske navodi se da „*korištenje komparacija, kojima jedno lice okarakterišemo u potpuno negativnom smislu i poistovjetimo ga sa jednom cijelom populacijom lica s invaliditetom, odnosno lica s intelektualnim teškoćama, je sramno i nedopustivo*“. Ombudsmeni za ljudska prava BiH javnim obavještenjem i putem medija ukazali su da su narodni poslanici u svim parlamentima u Bosni i Hercegovini, kao izabrani predstavnici naroda itekako važne i uticajne ličnosti svakako zbog posla kojeg obavljaju, te zbog toga koriste priliku da ih pozovu da iskoriste svoj utjecaj kako bi se promovisali prava ranjivih kategorija stanovništva, a posebno lica s invaliditetom i poboljšali njihov položaj kroz približavanje pozitivnog zakonodavstva međunarodnim standardima.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su zaprimili žalbu⁷⁷ Mreže za izgradnju mira, koalicije koja okuplja 194 članice, organizacije i škole iz Bosne i Hercegovine u kojoj su isti ukazali na pisanje online medija Antimigrant.ba. U žalbi je ukazano na tekst objavljen dana 15.09.2019. godine⁷⁸, u kojem je lice N.S. koje zajedno s grupom volontera pruža pomoć migrantima (prvenstveno djeci) proglašeno kriminalcem koji "uvozi" migrante iz Srbije. Evidentno je da je u samom tekstu humanitarni rad na volonterskoj bazi usmjeren ka pružanju pomoći ranjivoj grupi izjednačen s činjenjem krivičnih djela kao što je krijumčarenje ljudi, te se između ostalog u istom nalaze sljedeće rečenice: "*Neshvatljivo je da su bezbjedonosne službe BiH svu svoju pažnju usmjerile samo na krijumčare ljudi, dok su njihove pomagače, poput S., pustili da nesmetano vode svoje kriminalne aktivnosti*". Iz tog⁷⁹, kao i drugih tekstova objavljenih na navedenom online mediju, proizlaze teze da se migranti dovode u Bosnu i Hercegovinu na štetu Bošnjaka, te da u tome učestvuju pripadnici drugih konstitutivnih naroda kao i vlasti iz Republike Srbije i Republike Hrvatske. Dana 02.10.2019. godine podnosilac žalbe je dopunio žalbu i ukazao na članak: "*Podsjećanje na upozorenje iz aprila: Migrante zatvoriti u logore do povratka u njihove zemlje.*" objavljen dana 01.08.2019. godine.⁸⁰

Dana 12.11.2019. godine zaprimljena je nova žalba⁸¹ u kojoj je ukazano na niz neprihvatljivih izjava i stavova s portala Antimigrant.ba, na koje su, između ostalog, reagovali Vijeće za štampu

---

⁷⁵Ž-BL-02-359/20; Ž-BL-02-699/20, Ž-BL-02-358/20;

⁷⁶ Korišteni izraz ne odražava mišljenje Ombudsmena.

⁷⁷ Ž-SA-05-1043/19;

⁷⁸ Naslov teksta je "Tuzlanski šminker Nihad Suljić dio kriminalne mreže uvoza migranata iz Srbije", te je bio objavljen na sljedećem linku: <https://antimigrant.ba/tuzlanski-sminker-nihad-suljic-dio-kriminalne-mreze-uvoza-migranata-iz-srbije/>

⁷⁹ Navedeni tekst je, u međuvremenu, nakon reakcije uklonjen.

⁸⁰<https://antimigrant.ba/podsjecanje-na-upozorenje-iz-aprila-migrante-zatvoriti-u-logore-do-povratka-u-njihove-zemlje/>

⁸¹ Ž-SA-06-1229/19;

u Bosni i Hercegovini. U žalbi se ističe huškački karakter samog pisanja koji upućuje na govor mržnje i druga krivična djela.

Nakon razmatranja oba predmeta Ombudsmeni za ljudska prava BiH su uputili preporuku Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, Regulatornoj agenciji za komunikacije i Federalnoj upravi policije: „Članci objavljeni na online mediju *Antimigrant.ba* a koji su naprijed navedeni predstavljaju poticanje na diskriminaciju i ukazuju na širenje govora mržnje i činjenje drugih krivičnih djela. Pozivaju se naprijed navedeni da poduzmu mjere u skladu sa svojim nadležnostima i da o tome obavijeste Instituciju ombudsmena u roku od 30 dana od dana prijema preporuke.“

2. Žalbe zaprimljene u periodu od 2015 - 2019. godine

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su, postupajući po žalbi⁸², M.S u kojoj je istaknuto: „...*Optika Dijana iz Banja Luke na svojoj Instagram stranici objavila post u kojoj su najavili da će u njihovim radnjama da se vidi veliko „STOP MIGRANTIMA“ te navode kako su razlozi za to vidljivi jer za njihovu tamnoputost ne postoji okvir koji bi se isticao na njihovoj koži...*“, dana 19.11.2018. godine Optici Dijana d.o.o Banja Luka uputili preporuku broj P-295/18 da odmah po prijemu preporuke ukloni post na Instagramu, objavljen dana 02.08.2018. godine; da poduzme neophodne mjere da se ubuduće prilikom objavljivanja postova na Instagram stranici u potpunosti poštuje Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini. (Ova mjera može obuhvatiti edukaciju zaposlenih kako bi se spriječilo pisanje istih ili sličnih Instagram postova). Odgovor na preporuku nije zaprimljen.

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su otvorili predmet⁸³ po službenoj dužnosti povodom izjava direktora fabrike obuće BEMA emitiranih dana 08.11.2018. godine u emisiji „Stav“ na televiziji K3 Prnjavor, a koje su glasile: „*Da je žena postala hranitelj obitelji a ona to ne može biti ...žene imaju problema, ajd što ih tuku muževi, pošli su tući i djeca, hoće pet maraka, hoće 10 maraka... Mlada mi je radna snaga, imam jako puno trudnica... mi danas imamo 67 trudnica i porodilja... ja sam kont'o kupiti antibebi tablete... ja ću zatvoriti fabriku, meni je fabrika ugrožena, rad mi je fabrike ugrožen... ona djevojka kad se, nakon vođenja ljubavi... drugi mjesec ide na bolovanje, to se kod Tite zvalo trudnica, to sad ima neki naziv čudan, ne znam ni kako se zove i ona se tretira kao da je posjekla prst, kao da je boli grlo... ... što bih ja natalitet financirao, to nije posao fabrike... ginekolozi su najgori doktori... Tvornica obuće Bema odgovorno tvrdim ima 65% posla koji djeca rade, bilježe crtaju, lijepe trakice. Teže je kući skuvati ručak nego to raditi. Ne, ona je prokrvarila, ona odmah ide na bolovanje... Ali ona nije glupa. Odmah ona veže drugo dijete. Znači nije radila 9 mjeseci, nije radila godinu dana, odmah veže drugo dijete, odmah druga trudnoća, opet 9 meseci, godinu dana. Imam jedno sedam žena koje odmah treće dijete vežu.*“ Povodom prethodno navedenog, nadležnim organima upućena je preporuka.

---

⁸² Ž-BL 06-868/18 i Ž-SA-06-1156/18;

⁸³ Ž-BL -06-981/18;

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su po službenoj dužnosti, a na osnovu saznanja iz medija, otvorili predmet⁸⁴ pod nazivom „*Ex officio* - Glorija Lujanović, prijetnje novinarima na društvenim mrežama“. Na osnovu saznanja iz medija, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH otvorila je istražni postupak koji se odnosi na prijetnje i govor mržnje koje su upućene novinarki portala Dnevnik.ba, Gloriji Lujanović. U nekoliko navrata, Ombudsmeni za ljudska prava BiH tražili su informacije od Ministarstva unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona i Kantonalnog tužilaštva Hercegovačko-neretvanskog kantona. U svojim izjašnjenjima Tužilaštvo HNK broj A-1032/18, od 12.09.2018., 11.01.2019, i 13.01.2020. godine, ističe kako je zbog specifičnosti predmeta angažovana i Federalna uprava policije, te da je u toku prikupljanje dokaza. Federalna uprava policije obavijestila je Ombudsmene za ljudska prava BiH da je podnijela izvještaj Tužilaštvu protiv jedne osobe za koje postoje osnove sumnje da je uputila navedenu tekstualnu poruku oštećenoj, te je Tužilaštvo provelo istragu protiv osumnjičene osobe, ispitalo osumnjičenu osobu i oštećenu, te je donesena konačna tužilačka odluka, o čemu je obaviještena i oštećena.

Primjer: Žaliteljica⁸⁵ ističe da je bila član Komisije za provođenje procedure glasanja za izbor v.d. dekana Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, kada je na glasačkom mjestu došlo do incidenta. Naime, jedan profesor je burno reagovao na ime kolege i pred članovima Komisije koji su s njim bili sami u prostoriji izjavio *da ćemo svi dobro vidjeti ko je on, i da neće dozvoliti da neko ko negira genocid bude izabran za dekana*. Komisija je sačinila službenu zabilješku i poslala je na postupanje Etičkom komitetu. U međuvremenu je Komisija pozivana na razgovor kod v.d. dekanice, s ciljem smirivanja situacije i pokušaja da Komisija izmijeni svoj iskaz. Članovi Komisije su bili odlučni da se slučaj procesuiru, a profesor koji je izazvao incident adekvatno sankcioniše, nakon čega je on uputio svoje očitovanje Etičkom komitetu u kojem negira sve navode Komisije i u kojem je žaliteljicu na najgrublji način izvrijeđao, stavivši je u kontekst ratnih zločinaca. Etički komitet je njegove riječi ocijenio kao djelo s elementima krivične odgovornosti, pa su zbog nemogućnosti davanja prijedloga strožijeg sankcionisanja uputili slučaj na postupanje rektorici. Rektorica nije poduzela ništa, nego je predmet ponovno vratila na postupanje Etičkom komitetu koji je navedenog profesora pozvao na izvinjenje, iako poziv na izvinjenje nije propisan Statutom Univerziteta u Tuzli, kao mjera za sankcionisanje ponašanja koje je u suprotnosti s aktima Univerziteta. Nakon istražnog postupka, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su, poštujući pravo na slobodu izražavanja, ocijenili neprimjerenim način izražavanja spomenutog profesora, te zaključili, da je na Univerzitetu u Tuzli došlo do povrede odredbi Kodeksa nastavničke etike JU Univerziteta u Tuzli, a da ni Etički komitet ni rektorica Univerziteta nisu poduzeli propisane mjere iz okvira svoje nadležnosti, kako bi se na odgovarajući način sankcionisalo neprimjereni ponašanje redovnog profesora Filozofskog fakulteta ovog Univerziteta. Ombudsmeni za ljudska prava BiH ukazuju da je obaveza upravljačkih organa Univerziteta u Tuzli poduzimanje aktivnosti i mjera s ciljem zakonitog funkcionisanja ustanove na čijem su čelu, osiguranje zaštite prava uposlenika, a što uključuje i uspostavu učinkovitog sistema zaštite od diskriminacije, odnosno govora mržnje u konkretnom slučaju. U vezi s tim, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su izdali preporuku broj P-183/17 od 26.07.2017. godine, kojom traže da rektor Univerziteta u Tuzli, dekan Filozofskog fakulteta i Etički komitet Univerziteta u Tuzli, po žalbi žaliteljice, u okviru svoje nadležnosti poduzmu

---

⁸⁴ Ž-MO-06 123/18;

⁸⁵ Ž- BR-04-148/17;

odgovarajuće mjere, osiguraju da se univerzitetski nastavnici, saradnici, naučnici i istraživači Univerziteta u Tuzli u svojim javnim istupima i međusobnoj komunikaciji suzdrže od korištenja govora koji može biti uvredljiv za bilo koje lice ili grupu lica u Bosni i Hercegovini, ili može prerasti u govor mržnje te, da osiguraju da se u cijelosti poštuje odredba Kodeksa nastavničke etike JU Univerzitet u Tuzli i poduzmu odgovarajuće mjere u slučaju kršenja istih. Podneskom od 20.11.2017. godine, Etički komitet obavještava Ombudsmane za ljudska prava BiH da *“smatra da je izricanjem Lične opomene profesoru, te njegovom javnom isprikom za svoje postupke i riječi, zaključena sporna situacija.”*

Primjer: Ombudsmeni za ljudska prava BiH su po službenoj dužnosti, na osnovu saznanja iz medija, otvorili istražni postupak⁸⁶ vezano za vrijeđanje novinarki od strane zamjenika generalnog sekretara Predsjedništva Bosne i Hercegovine, vezano za objavu statusa na Facebook profilu koji je glasio: *„Gledam trailer za nekakav intervju na BHT-u. Sjele dvije „polovnjače“ jedna nasuprot druge. Jedna loše izblajhana, a druga sa sfušerenim kolagenom u usnama. Ljudi ih zovu novinarkama. I sada ova izblajhana, mrtva-hladna kroz čuperak loše njegovane kose, izvali da je BiH u ratu odbranila u stvari šaka novinara na BHT-u. Ništa Armija BiH, ništa heroji, ništa Alija... samo ona i njena raja... 😊 😊.“* Dana 13.06.2018. godine Sekretarijatu Predsjedništva Bosne i Hercegovine upućena je preporuka broj P-139/18 kojom je preporučeno: da uspostavi saradnju s Ombudsmenima za ljudska prava BiH, obavijesti Ombudsmene za ljudska prava BiH šta je poduzeto u konkretnom slučaju kako bi se ovakve i slične situacije prevenirale i sankcionisale. Po preporuci nije zaprimljen odgovor.

Primjeri: Podnosioci žalbi, predstavnici kladionica, u dva predmeta⁸⁷ po kojima je postupano zahtijevaju od Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i predsjednika Vlade javno izvinjenje zbog izjava na konferenciji za štampu kojom prilikom je rečeno: *„Voljeli bi da igara na sreću nema nikako, usprkos tome zapošljavaju više od 4.000 radnika. Mislimo da je to šteta za jedno društvo. Po broju kladionica najveći smo u Europi. A kladionice su pošast isto kao droga i prostitucija.“* Zahtjev za javnom isprikom upućen je istog dana odgovornoj osobi, navodeći kako spomenuta izjava degradira, vrijeđa, kleveće i nanosi duševnu bol za više od 850 zaposlenih u poslovnom subjektu, ima elemente govora mržnje i krši pravo na rad.

Iz žalbenih navoda, kako s aspekta zaštite od diskriminacije, tako i s aspekta zabrane širenja govora mržnje, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su utvrdili da nedostaje preduslov za postojanje diskriminacije i govora mržnje, a to je lično svojstvo osobe ili grupe koja je bila izložena diskriminaciji, ili na koje se odnosio govor mržnje. U konkretnom slučaju, činjenica da se određeno pravno lice bavi određenom djelatnošću ne može se smatrati njegovim/njenim ličnim svojstvom, jer se potencijalno odnosi na sva fizička i pravna lica u određenoj situaciji. Iz tog razloga Ombudsmeni za ljudska prava BiH nisu utvrdili da spomenuta izjava ima elemente diskriminacije i govora mržnje zbog čega su predmeti zatvoreni, ali je odgovornoj strani skrenuta pažnja da se prilikom javnih istupa suzdržava od korištenja izraza koji mogu biti uvredljivi za bilo koju osobu ili grupu osoba u Bosni i Hercegovini.

---

⁸⁶ Ž-SA-06-1207/17;

⁸⁷ Ž-SA-05-920/16, Ž-SA-06-1045/16;

Primjer: Žalitelj⁸⁸, novinar RTV Federacije Bosne i Hercegovine, obratio se Ombudsmenima za ljudska prava BiH ističući da mu je predsjednik političke stranke Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine uputio verbalne prijetnje i kazao kako će objaviti kompromitirajuće fotografije o uredništvu medijske kuće u kojoj je zaposlen. Dva dana ranije, tokom uzimanja izjave za prilog, novinaru je poručio da zna „*gdje stanuje i s kim se druži.*“ S obzirom na to da su Ombudsmeni za ljudska prava BiH cijenili prijetnje u svjetlu odredbi krivičnog zakonodavstva, žalitelj je upućen da se za eventualnu zaštitu svojih prava obrati nadležnom tužilaštvu.

---

⁸⁸ Ž-SA-05-1264/16;

IV NALAZ I MIŠLJENJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE

Kako je prikazano u prethodnom poglavlju, Ombudsmeni za ljudska prava BiH su postupali u predmetima s primjerima govora mržnje i uglavnom se radi o neadekvatnim terminima kojima su nazivani pripadnici određenih ugroženih grupa, neprimjerenim javnim istupima fizičkih i pravnih lica o ličnim i moralnim karakteristikama pojedinaca na javnim funkcijama, tekstovima koji su praćeni slikama i komentarima uvredljivog sadržaja i kao takvi dostupni široj javnosti kao objave na blogovima pojedinih političara čija je sadržina lažna, vrijeđajuća, omalovažavajuća i kompromitirajuća, zbog čega osobe koje su meta takvih napada osjećaju strah za sebe i svoju porodicu, nacionalističkim izjavama koje šire mržnju između konstitutivnih naroda u pojedinim povratničkim sredinama.

Ombudsmeni za ljudska prava BiH su u svojim preporukama zahtijevali trenutni prestanak objavljivanja uvredljivih sadržaja u kojima se lica nazivaju pogrđnim i neprimjerenim imenima, uklanjanje s internet portala sadržaja uvredljivog karaktera, objavljivanje novih članaka u kojima je sadržano javno izvinjenje pripadnicima manjinskih grupa, poduzimanje neophodnih mjera da se prilikom budućeg obavljanja novinarskog posla, pisanja i objavljivanja članaka u potpunosti poštuje Zakon o zabrani diskriminacije, kao i mjera usmjerenih ka edukaciji zaposlenih kako bi se spriječilo pisanje istih ili sličnih članaka.

Na dan završetka ovog izvješća Ombudsmeni za ljudska prava BiH utvrđuju, prema statističkim podacima, da je stepen ispoštovanih preporuka djelimičan, a od 2019. godine, od kada se govor mržnje vodi kao posebna kategorija, upućene su tri preporuke u oblasti govora mržnje koje nisu provedene. Provođenje preporuka otežava činjenica da je u većini slučajeva odgovorna strana privatno pravno lice, da je govor mržnje prisutan na internetu, te da postoji vrlo mali broj prijava koje se odnose na krivična djela izazivanja rasne, narodnosne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, a koje su dobile sudski epilog. Prema mišljenju Ombudsmena za ljudska prava BiH mali broj prijava rezultat je generalnog nepovjerenja građana, na šta se ukazuje i u godišnjim izvještajima o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH.

Iz svega navedenog evidentno je da u Bosni i Hercegovini postoji snažan zakonodavni i institucionalni okvir za borbu protiv govora mržnje, ali da je, s druge strane, stepen sankcionisanih incidenata govora mržnje na veoma niskom nivou, što pokazuju različiti indeksi i statistike institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava i provođenje propisa u ovoj oblasti. Razlozi ovakvog stanja dihotomije su višestruki, a obuhvataju elemente finansijske, kadrovske, sociološke i političke prirode.

U vezi pravnog normiranja svih oblika devijantnog ponašanja koji se mogu podvesti pod pojam „govor mržnje“ uočava se, nažalost, ponovljena praksa da se zakoni ili međunarodni standardi u BiH veoma lako usvajaju, dok izostaju efikasne mjere za osiguravanje njihove primjene. Institucije za zaštitu ljudskih prava treba organizovati tako da imaju adekvatne materijalne i ljudske kapacitete ne samo za rad po žalbama i reaktivno djelovanje, nego i za provođenje aktivnosti promocije, edukacije i preventivnog djelovanja na suzbijanju govora mržnje. Vrlo je značajno blagovremeno reagovati, prevenirati mogući govor mržnje, a to znači i veću edukaciju.

Svijest o opasnosti i posljedicama govora mržnje u Bosni i Hercegovini nije dovoljno razvijena, što pretpostavlja njeno formiranje i unapređivanje; od školskog sistema, medija, svakodnevnog javnog života ali i efikasnije uloge državnih institucija, civilnog društva i regulatornih organa. U tom procesu insistiranje na odgovornosti za izgovorenu riječ mora biti dominantno, pošto smo već vidjeli da svaki oblik bulevarskog i uličnog jezika degeneriše demokratske modele a sve veći broj građana, u koje se uvukla nelagoda, neizvjesnost i strah, prisiljavaju da napuste „demokratski brod“ i izbjegavaju učešće u javnom životu.

U agencijama za provođenje zakona u BiH ne postoje specijalizovani timovi koji su osposobljeni da provode istrage zločina motivisanih mržnjom, iako je u praksi zastupljenost ovih krivičnih djela mnogo veća u odnosu na zvanične statistike. Često se krivična djela počinjena iz vjerskih, nacionalnih ili rasnih pobuda krivično ne gone, a i kada se gone, postupak se vodi na osnovu običnog krivičnog djela, pri čemu se zanemaruju vjerske, nacionalne ili rasne i druge pobude.

Pravo na slobodno izražavanje se vrlo često zloupotrebljava, a u prvi plan do izražaja dolazi nacionalna, vjerska i rasna netrpeljivost, najprije u virtuelnoj formi, a nerijetko se i fizički sukobi generišu na osnovu učestalog govora mržnje, i predstavlja prijetnju ne samo za razvoj demokratije u zemlji, već i za opću bezbjednost građana u Bosni i Hercegovini.

Za razliku od devedesetih godina u Bosni i Hercegovini, kada su najizraženiji bili nacionalna i vjerska mržnja i netrpeljivost, sada se govor mržnje najčešće manifestuje kroz političku nekorektnost, mizoginiju, drugačiju političku i seksualnu orijentaciju.

Vijeće za štampu Bosne i Hercegovine na godišnjem nivou primi stotine prijave na govor mržnje, u štampanim i elektronskim medijima, a primjetan je i trend porasta broja prijave iz godine u godinu. Prema izvještajima Vijeća za štampu, pretpostavlja se da je broj slučajeva govora mržnje daleko veći jer veliki broj građana nije reagovao na govor mržnje u medijima.

S ciljem sprečavanja širenja govora mržnje i klevete u anonimnim komentarima posjetilaca internet portala, Vijeće za štampu u BiH je, pozivajući na saradnju policiju, tužilaštvo i sudove, pokrenulo akciju „Niste nevidljivi“, s ciljem zaustavljanja i prevencije govora mržnje u komentarima na web-portalima. Glavna ideja je bila da se policija i tužilaštvo uključe u lociranje IP adresa korisnika koji na portalima ostavljaju anonimne komentare koji sadrže govor mržnje.⁸⁹ Anonimnost ne znači da osoba ne može biti identifikovana i procesuirana, ako se utvrdi širenje govora mržnje, huškanje, prijetnje i poziv na linč, što je, nažalost, česta pojava u komentarima anonimnih posjetilaca online medija.

Govor mržnje se naročito intenzivira u periodu izbora u Bosni i Hercegovini, kada dolazi do intenzivnije promocije uvredljivih stavova, politizacije društva po mnogim osnovama i stvaranja klime antiintelektualnog stanja svijesti uopće.

Centralna izborna komisija uputila je upozorenje političkim partijama da postoji nekoliko pravnih mehanizama koji će biti poduzeti protiv onih koji budu koristili nacionalističku i anti-

---

⁸⁹ SIM Projekat u BiH, *Sloboda na internetu i govor mržnje online: Medijska politika i internet u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2014, str. 10;

državnu retoriku u predizbornoj kampanji. Važno je razumjeti da je većina govora mržnje u BiH zasnovana na nacionalizmu. Ovakav čin je obeshrabrio učešće plaćenih komentatora koji su bili veoma aktivni tokom prethodnih izbora, s obzirom da je njihovo učešće većinom bilo bazirano na govoru mržnje protiv druge nacije ili političke partije. Mnogi portali imaju administratore određene da brišu komentare s govorom mržnje, a neki portali su potpuno onemogućili opciju komentarisanja u ovom periodu. Nažalost, ove akcije su imale kratkoročni efekat, a protekom izbornog procesa, govor mržnje je počeo sve češće da se pojavljuje u komentarima anonimnih posjetilaca na web-portalima.

Pitanje granične linije između slobode i govora mržnje također u prvi plan dovodi ulogu interneta kao medija koji omogućava raznolikost perspektiva, esencijalnih za pluralizam. Ovo, međutim, ne čini internet „progresivnim“ medijem, budući da različite perspektive otvaraju vrata i pojavi ekstremnih ideja. S druge strane, predstaviti internet kao mjesto najvećim dijelom „okupirano“ govorom mržnje značilo bi dati legitimitet direktnoj intervenciji države u njegovoj kontroli. Medijska pismenost u BiH odnedavno se predlaže kao „treći put“ u prevladavanju ovih tenzija. Tumačenje medijske pismenosti, međutim, sa svoje strane također otvara prostor za razne interpretacije. U BiH medijska pismenost u praksi rezultirala je fokusiranjem na opasnosti koje vrebaju online, umjesto promovisanjem mogućnosti koje internet nudi. Internet je prvenstveno prostor s kreativnim sadržajima za mlade, a govor mržnje je negacija od svega što je kreativno, i protiv njega se društvo mora boriti proaktivno, autocenzurom i edukacijom.

U BiH, gdje se govor mržnje često ispoljava i kroz političku retoriku i djelovanje, posebno zabrinjava činjenica da incidente iz mržnje čine mladi, koji se u vrijeme ratnih sukoba nisu ni rodili. To znači da su izrasle nove generacije opterećene nacionalizmom i netrpeljivošću prema drugom i drugačijem.

Uspostavljeni sistem društvenih vrijednosti i stepen tolerancije je kod nas takav da je odnos prema drugom u najmanju ruku neutralan, a često i nasilan. To proizvodi i ispade prema različitim grupama koje su u manjini ili prema pojavama koje nisu u skladu sa stavovima većine.

Propust da se poduzmu energičniji koraci u suzbijanju govora mržnje produbljuje podijeljenost društva i olakšava formiranje društvenih grupa koje smatraju da su bolje od ostalih ili da imaju pravo da nameću svoju volju ostalima dok pravovremena reakcija na govor mržnje daje priliku organima za provođenje zakona da predvide izbijanje ozbiljnih incidenata.

Rukovodeći se navedenim, a u skladu sa svojim ovlaštenjima iz Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni za ljudska prava BiH upućuju

P R E P O R U K E

Zakonodavnim organima svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, nosiocima javnih funkcija, predstavnicima medija, nezavisnih regulatornih organa i udruženja, organima za provođenje zakona

- Da poduzmu konkretne korake s ciljem podizanja javne svijesti o značaju poštovanja pluralizma i opasnosti koja potječe od govora mržnje, ali i da ukažu na neistinitost osnova na kojima se on zasniva i na njegovu neprihvatljivost, i to:
  1. borbom protiv dezinformacija, negativnih stereotipa i stigmatizacije;
  2. razvijanjem posebnih obrazovnih programa za djecu, mlade, javne službenike i širu javnost;
  3. podrškom nevladinim organizacijama, organima za zaštitu ravnopravnosti i institucijama za ljudska prava koje rade na suzbijanju govora mržnje;
  4. podsticanjem javnih ličnosti da bez odlaganja reaguju na govor mržnje putem njegove osude, uz nastojanje da se dodatno podrže vrijednosti koje on ugrožava.

- Da obezbijede podršku onima koji su napadnuti govorom mržnje, kako pojedinačno tako i kolektivno, i to:
  1. nastojanjem da im se pomogne putem savjetovanja i usmjeravanja kako bi se izborili s pretrpljenom traumom i osjećajem stida;
  2. obezbjeđivanjem da oni budu svjesni svojih prava na zaštitu i da budu u mogućnosti da ih ostvaruju;
  3. podsticanjem i olakšavanjem prijavljivanja korištenja govora mržnje od strane onih koji su njime napadnuti kao i drugih koji imaju saznanja o tome;
  4. sankcionisanjem lošeg postupanja, odnosno uznemiravanja svake osobe koja se žali zbog govora mržnje ili prijavljuje njegovo korištenje.

- Da obezbijede podršku za donošenje internih propisa od strane javnih i privatnih ustanova (uključujući izabrane organe, političke partije, obrazovne institucije i kulturne i sportske organizacije), kao sredstva za borbu protiv korištenja govora mržnje, i to:
  1. podsticanjem usvajanja kodeksa ponašanja kojim se predviđa suspenzija i druge sankcije za kršenje njihovih odredbi i obezbjeđivanjem njihovog djelotvornog provođenja;
  2. podsticanjem političkih partija da potpišu «Povelju o evropskim političkim partijama za nerasističko društvo»;
  3. promovisanjem praćenja korištenja dezinformacija, negativnih stereotipa i stigmatizacije.

- Da utvrde građanskopravnu i upravnu odgovornost za korištenje govora mržnje, uz poštovanje prava na slobodu izražavanja i mišljenja, i to:
  1. utvrđivanjem posebne odgovornosti autora govora mržnje, pružalaca internet usluga, web-foruma i hostinga, internet posrednika, platformi društvenih medija, moderatora blogova i drugih koji imaju slične uloge;
  2. obezbjeđivanjem mogućnosti korištenja zahtjeva, na osnovu naloga ili odobrenja suda, za brisanje govora mržnje iz materijala dostupnih na internetu, blokiranje web-sajtova koji koriste govor mržnje, sprečavanje širenja govora mržnje i prinudno otkrivanje identiteta onih koji ga koriste;
  3. obezbjeđivanjem osnova onima koji su napadnuti govorom mržnje, organima za zaštitu ravnopravnosti, nezavisnim institucijama za ljudska prava i zainteresovanim nevladinim organizacijama da koriste ta ovlaštenja.

Literatura

1. Mark Achbar, (1994) *Manufacturing Consent: Noam Chomsky and Media*, Institute of Policy Alternatives, Montreal, Quebec
2. Bargh, J. A., (2002) *Beyond Simple Truths: The Human-Internet Interaction*. Journal of Social Issues 58 (1)
3. Huyse, L., (2003) *The process of reconciliation*. In: D. Bloom field, T. Barnes, L. Huyse (eds.) *Reconciliation after Violent Conflict: A Handbook*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm
4. Jacobs, J., Potter, K., (2000) *Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics*, Oxford University Press
5. McQuail, Denis, (1996, 2009) *Mass media in the Public Interest: Towards a Framework of Norms for Media Performance*, in *Mass Media and Society*, James Curran and Michael Gurevitch, London
6. Michael Herz, Peter Molnar, (2012) *Hate Speech and the Jurisprudence of Free Speech in the United States*, Cambridge University Press
7. Rosenberg, M.B., (2005) *Nonviolent Communication: A Language of Life*. Encinitas, CA: A PuddleDancer Press Book
8. P.F. Second, C.W. Backman, (1974) *Social Psihology*, McGraw-Hill, Tokyo
9. SIM Projekat u BiH, (2014), *Sloboda na internetu i govor mržnje online: Medijska politika i internet u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo
10. Ljiljana Filipović, Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba, Sarajevo, 2019. godina, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini

Konvencije:

1. Konvencija o kibernetičkom kriminalu,
2. Okvirna konvencija o zaštiti prava nacionalnih manjina
3. Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama
4. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
5. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije

Zakoni:

1. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018
2. Krivični zakonik Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 64/2017 i 104/2018 – odluka US
3. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine FBiH“ br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017
4. Krivični zakon Brčko distrikta BiH, "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst

5. Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, „*Službeni glasnik BiH*“, br. 19/02, 35/04 i 32/06
6. Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, „*Službeni glasnik BiH*“, br. 59/09 i 66/19
7. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini - prečišćeni tekst „*Službeni glasnik BiH*“, br. 32/10
8. Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, „*Službeni glasnik BiH*“, broj 59/04“
9. Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini „*Službeni glasnik BiH*“, br. 27/08, 102/09 i 66/16
10. Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama, „*Službeni glasnik Republike Srpske*“, br. 14/04 i 13/10
11. Zakon o komunikacijama, „*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*“, br. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12
12. Izborni zakon Bosne i Hercegovine „*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16 i 41/20
13. Pregled povreda i odgovarajućih kazni koje izriče Regulatorna agencija za komunikacije, „*Službeni glasnik BiH*“, br. 35/09
14. Pravilnik o postupku rješavanja kršenja uslova dozvola i propisa Regulatorne agencije za komunikacije „*Službeni glasnik BiH*“, broj 18/05
15. Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija donesen na 19. sjednici održanoj 17.12.2015. godine.

Institucije:

1. Evropska komisija za demokratiju kroz pravo, Venecijanska komisija: <http://www.venice.coe.int/webforms/events/>
2. Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp
3. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju: <http://www.osce.org/>